

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/21 Fall 2016, p. 313-338

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10107>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 10.11.2016 ✓ Accepted/Kabul: 27.12.2016
✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN –
Yrd. Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ – Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ŞAHİN

This article was checked by iThenticate.

LÂMÎ'Î ÇELEBİ'NİN ŞEVÂHİDÜ'N-NÜBÜVVE TERCÜMESİNE İLÂVELERİ VE MOTON KALESİ FETİH-NÂMESİ*

Erdem Can ÖZTÜRK**

ÖZET

Şevâhidü'n-nübüvve, Molla Abdurrahmân-ı Câmî tarafından H. 885 / M. 1480 senesinde yazılmış, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delillerini anlatan Farsça bir eserdir. Kitap birkaç kez dilimize tercüme edilmiş olup bunların en meşhur ve en çok nüshaya sahip olanı Lâmi'î Çelebi'ye aittir. Lâmi'î Çelebi, *Şevâhidü'n-nübüvve*'yi H. 915 / M. 1510 yılında Türkçeye çevirmiştir. Lâmi'î'nin bu çevirisi, Molla Câmî'nin kitabının neredeyse kelime kelime tercümesi şeklindedir. Bununla birlikte Lâmi'î, çevirisine bazı ilâvelerde de bulunmuştur. Söz konusu ilâveler eseri, telif bir eser hüviyetine getirecek seviyede olmasa da önemli boyutlardadır. Mütercim, kitabın baş kısmına önce bir giriş bölümü eklemiş, daha sonra asıl konunun işlendiği yerlerde konuyu destekleyici mahiyetteki benzer örnekleri, rivayetleri, ayet ve hadisleri de ilâve ederek çevirisini tamamlamıştır. İşte Lâmi'î Çelebi tarafından tercüme esnasında yapılan bu eklemeler, bu çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Bilhassa II. Bâyezîd zamanında, bizzat Lâmi'î'nin de katıldığı bir seferle gerçekleşen Moton Kalesi'nin fethi, fethin aşamaları ve bu süreçte yaşananlar Lâmi'î Çelebi tarafından manzum bir tarihle birlikte esere alınmıştır. Bu kısım, Moton Kalesi'nin fethiyle ilgili bir *fetih-nâme* olması hasebiyle ayrı bir önem arz eder. Bu çalışmada öncelikle Lâmi'î Çelebi tarafından *Şevâhidü'n-nübüvve*'ye yapılan ilâveler genel olarak değerlendirilecektir. Bu eklemeler, özelliklerine göre sınıflandırılacak, bunların işlev ve mahiyetleri hakkında bilgi verilecektir. Ardından *Moton Kalesi Fetih-nâmes*'nin tenkitli metni verilerek çalışma sonlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Lâmi'î Çelebi, Abdurrahmân-ı Câmî, Moton Kalesi, Fetih-nâme, Tercüme, Şevâhidü'n-nübüvve.

* Bu makale, tarafımızca hazırlanan "*Lâmi'î Çelebi'nin Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*" (Celâl Bayar Üniv. SBE, Manisa, 2014) başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr. Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü El-mek: erdemcanozturk@gmail.com

**LÂMÎ'Î ÇELEBÎ'S ADDITIONS TO SHAWAHID AL-NUBUWWAH
TRANSLATION AND FATH-NAME OF METHONI CASTLE**

ABSTRACT

Shawahid al-nubuwwah, is a book telling about the evidence of Prophet Muhammad's prophethood written by Mullah Abdurrahman-ı Jami in the year 885 Hijri (1480 A.D.). This book had been translated into Turkish several times and the most famous and most common of these translations is the one translated by Lâmi'î Çelebi. Its translation date is the year 915 Hijri (1510 A.D.). His translation is a word by word translation of Mullah Jami's book. However, he made some additions to his translation. These additions have a considerable effect almost amounting to a new compiled book. Translator accomplished his book by adding an introductory part in to the heading of the book, similar examples, Quranic verses, hadiths and rumors into the main body of the book supporting the theme of the book. These additions made by Lâmi'î Çelebi in this translation is the main theme of this study. Especially the conquest of Methoni Castle, phases of this conquest and other events during this conquest in the reign of Bâyezîd II are narrated in verse and added into the book. This part is particularly important especially because of its being a *fetih-nâme* regarding the conquest of Methoni castle. In this paper, first of all we generally try to evaluate the additions made into *Shawahid al-nubuwwah* by Lâmi'î Çelebi. These additions will be classified according to characteristics and given information about functions and contents. Then we completed the study by giving the full text of the critical edition of *Fath-name of Methoni Castle*.

STRUCTURED ABSTRACT

Prophet Muhammad is a significant figure in classical Turkish literature as in other areas and in all Muslim geography. Even, he is one of the main sources of this literature. He has always been a conspicuous guide and exemplary model for all Muslims with his life, personal characteristics and practices as a prophet, his hadiths and sunnah. His hadiths are one of the main resources referred frequently in our classical literature. Some events and miracles in his life are referred many times in almost all classical works in verse or in prose to increase the effect and appeal of the theme.

Texts written about the Prophet Muhammad creates several religious and literary genres specific to him and enriched our religious and literary world. Na't (poem praising the Prophet Muhammad), mawlid, miraciyye, hilye are literary genres; dalail-un-nubuwwa, shawahid-un-nubuwwa, me'âricü-un-nubuwwa, hasâ'isü'n-nebî, beshâ'iru'n-nubuwwa are religious genres and all of them are the examples of the genres written about the Prophet Muhammad. Among these genres, Shawahid-un-nubuwwa is a genre which is composed of the works that collect the evidence of his prophethood. These types of works collect various miracles of him and present as the evidence of his prophethood. Besides, extraordinary events about his companions (ashab) and his

Turkish Studies

hadiths and sunnah are deemed as the evidence of his nubuwwa(prophethood) and referred in these books.

One of the most important books written in shawahid genre is famous and productive sufi Abdurrahman-ıJami's *Shawahid al-nubuwwah*. This work is accepted as one of the basic sources in the literary field and has been translated into different languages many times. *Shawahid al-nubuwwah* which has always drawn interest in our cultural geography has several Turkish translations and simplified versions. The most famous and common of these translations and which has also several manuscript copy in our libraries is the one translated by Lâmi'î Chelebi

General arrangement of the book is as such: Introduction; gives information about the concepts of prophet(nebî) and messenger(resul). 1st rükn (element); tells about the miraculous events before Prophet's birth. 2nd rükn(element); tells about the miraculous events from his birth to the beginning of his prophethood. 3rd rükn(element); tells about the miraculous events from the beginning of his prophethood to the Hegira. 4th rükn(element); tells about the miraculous events from the Hegira to his death. 5th rükn(element); tells about the miraculous events after his death. 6th rükn(element); tells about the extraordinary events regarding the Prophet's companion and great İmams. 7th rükn(element); tells about the events regarding Tâbi'în, Tebe'-i Tâbi'în and Sufis. The epilogue tells about the disastrous ends of the enemies of the religion of Islam.

In general, *Shawahid al-nubuwwah* is translated from Persian into Turkish almost word by word. However, Lâmi'î has also made some addition to his translation. We can't examine all of the Quranic verses, hadiths, other verses and separate parts in the translation because of their voluminous character. Therefore, we don't examine the additions one by one but as classified into basic categories. We give some information about their characteristics and peculiarities.

Additions made into the translation of *Shawahid al-nubuwwah* are so voluminous that it can almost be a separate compiled book. When he wanted to state an opinion or add some supporting information into his translation, he doesn't hesitate to do so and doesn't restrict himself. Therefore, this book has been extended and enriched with new information.

Lâmi'î Chelebi has extended his translation and resources by adding information from new resources which had not been used by Mullah Jami. For instance, Lâmi'î Chelebi made some referential additions from the books such as *Bostân*, *Kesshâf*, *Kitâbü'r-rûh*, *Kûtu'l-kulûb*, *Kitâbü'l-menâmât*, *Meshârk*, *Nefehâtü'l-üns*, *Fezâ'ili'l-Mustafâ*, *Mesnevî-i Ma'nevî ve Tefsîr-i Kebîr* while these are not referred in Mullah Cami's original book. Lâmi'î Chelebi is very careful about his resources' soundness and reliability and he made the reader felt this carefulness. Another significant point observed by him is pointing the resources of his additions in the translation. He informed the reader which parts of the resources belong to which author in his translation. In general, he points his own additions by saying "fakîr ..." or "fakîrû'l-hakîr ..." meaning your humble servant. The carefulness about the specification of resources is the result of the attempt to establish reliability.

Turkish Studies

Even if there are Arabic and Persian parts among the additions made into the text, most of them are in Turkish. Besides, most of the additions are in prose, even if there are some additions in verse. We can see that there is an attempt to enrich the book with the addition of several poems in verse. Even if this is because of Lâmi'î's being a poet, primary objective is removing the monotony of the text.

Lâmi'î has made several addition supporting the evidence of prophethood in the original book and has also reflected his own ideas and beliefs into the translation. In this context, he registered the conquest of Methoni Castle which is deemed as the evidence of prophethood into *Shawahid-un-nubuwwa*'s translation. This part is a significant fetih-nâme because it gives historical information about the conquest. The phases of the conquest is told one by one and written poem for the date of the conquest. His active participation into the conquest requires the careful examination of the events told about the conquest. Thus, *Shawahid al-nubuwwah* has become an important work even for historical research by the addition of this fath-name, beside the Turkish Islamic literature.

Keywords: Prophet Muhammad, Lâmi'î Çelebi, Abdurrahman-ı Jami, Methoni Castle, Fath-name, Translation, Shawahid al-nubuwwah.

Giriş

Bütün İslâm coğrafyasında ve bütün alanlarda olduğu gibi Klâsik Türk edebiyatında da Hz. Muhammed son derece önemli bir yer teşkil eder. Hatta bu edebiyatın beslendiği en temel kaynaklardan biridir. Gerek şahsî hayatı ve kişisel özellikleri, gerekse bir peygamber olarak vasıfları, uygulamaları, hadis ve sünnetleri, bütün müslümanlar için her zaman son derece önemli bir rehber ve emsal olmuştur. Hz. Peygamber'in hadisleri, klâsik edebiyatımızda sürekli iktibasta bulunulan en temel referanslardandır. Onun başından geçen çeşitli olaylar ve mucizeleri ise emsal teşkil etmesi, konuyu güçlendirmesi ve ilgi çekiciliği artırması maksadıyla manzum ve mensur hemen tüm klâsiklerimizde sayısız defa kendine yer bulmuştur. Bunlar eserlerde kimi zaman uzun uzun ve açık açık anlatılırken kimi zaman da telmihler vasıtasıyla ele alınmıştır.

Hz. Peygamber hakkında yazılan metinler, ona özgü pek çok dinî ve edebî türleri de meydana getirmiş, edebî ve dinî dünyamızı zenginleştirmiştir. Na't, mevlid, miraciyye, hilye gibi edebî ağırlıklı türlerle; delâ'ilü'n-nübüvve, şevâhidü'n-nübüvve, me'âricü'n-nübüvve, hasâ'isü'n-nebî, beşâ'irü'n-nübüvve, a'lâimü'n-nübüvve gibi dinî ağırlıklı olanlar, onun etrafında teşekkül etmiş başlıca türlerdir. Bunlardan şevâhidü'n-nübüvve, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin delillerini bir araya getiren eserlerin oluşturduğu türe verilen isimdir. Bu türde kaleme alınmış eserler, Hz. Peygamber ile alâkalı çeşitli mucizeleri bir araya toplayarak onun peygamberliğine delil olarak sunarlar. Yine hadis ve sünnetleriyle ashâbindan zuhûr eden olağanüstü hâller de onun nübüvvetine delil olarak kabul edilir ve bu türdeki kitaplarda yerini alır.

Şevâhid türünde yazılmış önemli kitaplardan biri, meşhur ve velûd bir mutasavvıf olan Molla Abdurrahmân-ı Câmî'ye ait *Şevâhidü'n-nübüvve li Takvîyeti Yakîn Ehli'l-fütüvve*'dir. Bu eser, alanındaki en temel kaynaklardan biri olarak kabul edilmiş ve defalarca başka dillere tercüme edilmiştir. Yazıldığı dönemden beri hemen her devirde bizim kültür ve inanç coğrafyamızda da ilgi çekmiş olan *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin Türkçe pek çok çevirileri ve sadeleştirilmiş hâlleri mevcuttur. Bu tercümelemler arasında en meşhur olanı, kütüphanelerimizde en çok yazma nüshası bulunanı da Lâmi'î Çelebi'ye ait çeviridir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/21 Fall 2016

Lâmi'î Çelebi

Künyesi *Şeyh Mahmûd bin Osmân bin Nakkâş Alî bin İlyâs* olan Lâmi'î Çelebi, H. 877-938 (M. 1472-1532) yılları arasında yaşamıştır. Asıl adı Mahmud'dur. Babası II. Bâyezid'in hazine defterdarı Osman Çelebi, annesi Dilşâd Hatun'dur. Dedesi, Timur tarafından gençliğinde Semerkand'a götürülen; orada nakkaşlığı ilerletip memleketine döndüğünde Yeşil Türbe, Yeşil Câmi gibi birçok mühim mimarî eserin nakışlarını yapan Nakkaş Alî'dir.

Biyografik kaynaklarda "Lâmi'î, Lâmi'î Çelebi, Lâmi'î-i Bursevî, Şeyh Lâmi'î, Mahmûd bin Osmân" gibi farklı şekillerde anılan Lâmi'î, Bursalı olup Nakşibendî şeyhidir. Türk edebiyatının önemli şair ve nâsirlerindedir. Bilhassa Abdurrahmân-ı Câmî'den yaptığı çevirilerle tanınmış, bu çevirileri sebebiyle "Câmî-yi Rûm" olarak anılmıştır. Manzum ve mensur pek çok eser sahibi olmakla birlikte, Latîfî tarafından özellikle nesirde üstad olduğu vurgulanmıştır. Yaklaşık altmış yıl yaşamış olan Lâmi'î Çelebi, otuz yedi yaşından sonra eser vermeye başlamış; bu yaştan sonra vücuda getirdiği pek çok eserle Türk edebiyatının velûd isimleri arasında yer almayı başarmıştır. Lâmi'î edebî, dinî-tasavvufî ve ahlâkî-tasavvufî konularda; siyer, mesnevi, menâkıb-nâme, evliyâ tezkireleri, münâzara, münşe'ât, letâ'if, mevlid, maktel, muammâ, lugat gibi çok geniş bir yelpazede eserler kaleme almıştır. *Vâmık u Azrâ, Vîs ü Râmîn, Salâmân u Absâl, Gûy u Çevgân, Heft-peyker* gibi mesneviler, edebiyatımıza ilk kez Lâmi'î Çelebi'nin tercümeleri sayesinde girmiştir.

Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmekle birlikte; edebî ve tasavvufî ilimlere olan vukufuyla bizzat tasavvuf kültürünün içinde bulunup şeyhliğe kadar ilerlemesi, bütün bu birikimin ürünü olan başarılı eserlerin vücuda gelmesine vesile olmuştur. Lâmi'î Çelebi, bu birikimini sadece telif eserlerinde değil, tercümelerinde de kullanmış; yeri geldiğinde çeşitli ilâveler yapmak suretiyle tercüme ettiği eserleri zenginleştirmiştir. Bu açıdan tercümeleri, tercümeden telif ve adaptasyona giden bir görüntü arz etmektedir. Gerek telif, gerek tercüme hemen bütün eserleri, genel olarak sanat yapma kaygısından uzaktır. Bunda, içinde bulunduğu tasavvufî muhit ile bu muhite hitap eden pek çok eser kaleme almış olmasının önemli payı vardır. Eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla onun yegâne amacı, çevresindekilere kitap okutmak, onları eserleri vasıtasıyla eğitmektir. Lâmi'î'nin bir Nakşibendî şeyhi olduğu da akla getirildiğinde bu tavrının daha anlaşılır olacağı ortadadır.

Lâmi'î Çelebi, velûd bir şair olup telif ve tercüme, manzum ve mensur birçok eser sahibidir. Bunların başlıcaları *Dîvân, Maktel-i Âl-i Resûl, Salâmân u Absâl, Şem' u Pervâne, Gûy u Çevgân, Ferhâd-nâme, Vâmık u Azrâ, Şehrengîz-i Bursa, Vîs ü Râmîn, Nefehâtü'l-üns Tercümesi, Şerefü'l-insân, Letâ'if-nâme, Mevlidü'r-Resûl* ve *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi*'dir. Eserlerinin sayısı kırkı bulunmaktadır.¹

¹ Lâmi'î Çelebi'nin hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti hakkında geniş bilgi için bkz. Sehî Beg (Tıpkıbasım: Günay Kut), *Heşt Bihîşt*, Harvard University Printing Office, Harvard 1978, s. 164-166; Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, (Haz. Mustafa İsen), AKM Yayınları, Ankara 1994, s. 266-267; Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-suarâ*, (Haz. İbrahim Kutluk), Ankara 1989, C. II, s. 830-834; Latîfî, *Tezkiretü's-sua'ra ve Tabsuratü'n-nuzamâ*, (Haz. Rıdvan Canım), AKM Yayınları, Ankara 2000, s. 475-480; Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Su'arâ (İnceleme-Metin)*, (Haz. Filiz Kılıç), Suna ve İnan Kıraç Vakfı, İstanbul 2010, C. 2, s. 745-755; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâ'ikü's-şakâ'ik*, (Tıpkıbasım: Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 431-433; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, (Haz. Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C. III, s. 899; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Matba'a-i Âmire, İstanbul 1333, C. II, s. 492-495; Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (Haz. Cemal Kurnaz – Mustafa Tatçı) Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001, CII, s. 873-874; Abdülkadir Karahan, "Lâmi'î", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul 1993, s. 10-15; Günay Kut, "Lâmi'î Çelebi", *DİA*, C. 27, Ankara 2003, s. 96-97; Gönül Ayan, "Lâmi'î Çelebi'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 1994, S. 1, Yıl. 1, s. 43-65; Hasan Ali Esir, "Lâmi'î Çelebi'nin Münşeât'ının Giriş Bölümünde Lâmi'î Çelebi İle İlgili Bilgiler", *Turkish Studies*, Volume 8, Fall 2013, s. 103-111; Vasfî Mahir Kocatürk, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1970, s. 317-319, 415-418; *Bursalı Lâmi'î Çelebi ve Dönemi*, (Edt: Bilal Kemikli - Süleyman Eroğlu), Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2011; Erdem Can Öztürk, *Lâmi'î Çelebi'nin Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi (İnceleme-Tenkitledir)*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2005, s. 39-53.

Moton / Methoni

Moton, Yunanistan'da Mora yarımadasının güneybatı tarafında yer alan tarihî bir şehirdir. Bugün Methoni olarak anılan şehir Ortaçağ'da küçük, fakat etrafı sağlam surlarla çevrili önemli bir Venedik deniz üssüydü. Muhkem surlarla çevrili olması sebebiyle Osmanlı zamanında da Mora'nın korunması için önemli bir kale konumundaydı. Şehrin korunaklı olması ve Mora için kilit pozisyonda olması, Moton'u hem değerli kılmış, hem de önemli bir hedef hâline getirmiştir. Bu sebeple pek çok kez saldırıya uğramış, pek çok kez el değiştirmiştir. Moton'un Osmanlı hakimiyeti altına girmesi II. Bâyezîd zamanında yaklaşık dört ay süren kanlı bir savaşın ardından gerçekleşmiştir. Osmanlı toprağı olduktan sonra şehrin büyük bir bölümü müslüman olmuştur.(Kiel, 2005: 222)

Osmanlılar tarafından tamamen boşaltılmış olarak elde edilen Moton, Mora'nın her bir köyünden beşer aile göç ettirmek suretiyle yeniden iskan edilmiştir. Ardından savaşta hasar gören kale ve surlar onarılarak Mora'nın savunmasında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Moton'un yeniden inşa ve iskan edilmiş hâli; kaleleri, surları, cami, mescid ve medreseleri meşhur seyyah Evliyâ Çelebi tarafından da uzun uzun tasvir edilmiştir. Ancak Moton'un 1686 yılında yeniden Venediklilerin eline geçmesi, şehrin bir kez daha tahrip edilmesine sebep olmuştur. Venedikliler ele geçirdikleri şehirdeki hemen bütün Osmanlı yapılarını yıkıp yerine yeni surlar inşa etmiştir. Şehir 1715 senesinden yeniden Osmanlı topraklarına katılmış olsa da daha sonraki dönemde tekrar kaybedilmiştir. Moton, bugün Methone adıyla anılan yaklaşık 3000 kişinin yaşadığı küçük bir Yunan kasabasıdır. (Kiel, 2005: 222-224)

1. Şevâhidü'n-nübüvve

Şevâhidü'n-nübüvve, Molla Abdurrahmân-ı Câmî'nin Ali Şîr Nevâyî'nin isteği üzerine H. 885 / M. 1480 senesinde yazdığı, Hz. Peygamber'in nübüvvet delillerini anlatan kitabıdır. Tam adı *Şevâhidü'n-nübüvve li Takvîyeti Yakîn Ehli'l-fütüvve*'dir. Eser, sade bir Farsça ile yazılmıştır. Kitabın asıl gayesi, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmek maksadıyla, onun mucizelerini bir araya toplamaktır. Kitabın genel düzeni şu şekildedir:

Mukaddime, Nebî ve Resûl kavramlarıyla bunlarla alâkalı hususlar hakkında bilgi verilir. *1. Rûkn*; Hz. Peygamber'in doğmudan önceki mucizevî hâller anlatılır. *2. Rûkn*; Hz. Peygamber'in doğumundan peygamber olarak görevlendirildiği zamana kadarki sürede gerçekleşen mucizevî hâller anlatılır. *3. Rûkn*; Hz. Peygamber'in peygamberliğinin başlamasından Hicret'e kadarki süreçte yaşanan mucizevî olaylar anlatılır. *4. Rûkn*; Hz. Peygamber'in hicretinden vefatına kadarki zaman zarfında vuku bulan mucizevî hadiseler anlatılır. *5. Rûkn*; Zamanı tam olarak bilinmeyen ve Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan mucizevî hâller anlatılır. *6 Rûkn*; Ashâb ve büyük imamlar ile ilgili olağanüstü hadiseler anlatılır. *7. Rûkn*, Tâbi'în, Tebe'-i Tâbi'în ve Süfler ile ilgili hâller anlatılır. Hâtîmede ise dine düşmanlık edenlerin uğradıkları feci sonlardan bahsedilir.

Bugünkü bilgilerimize göre *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin Osmanlılar dönemine ait Türkçe tercümeleri Lâmi'î Çelebi (H. 915 – M. 1509/1510), İbrahim İbn Hızır (H. 918 – M. 1512/1513), Senâ'î (H. 962 – M. 1554/1555) ve Ahî-zâde (H. 1009 – M. 1600/1601)'ye aittir. *Şevâhidü'n-nübüvve*, Cumhuriyet döneminde de zaman zaman Molla Câmî'nin eseri, zaman zaman da Lâmi'î Çelebi'nin tercümesi esas alınmak suretiyle yeniden tercüme edilmiş, Latin harflerine aktarılmış ya da sadeleştirilmiştir.²

² Bunlar arasında meşhur olarak bilinenler şunlardır: *Şevâhidü'n-nübüvve*, Matba'a-i 'Âmire, 27 Rebî'ü'l-evvel 1293; Muzaffer Ozak, *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi Peygamberimizin Mucizeleri*, Ergin Kitabevi Yayınları, İstanbul 1958; Mevlânâ Abdurrahman Câmî, *Peygamberlik Müjdeleri Şevâhidü'n-nübüvve*, Hikmet Gazetecilik (Tan Matbaası), İstanbul 1969; Mevlânâ Abdurrahmân Câmî, *Şevâhidü'n-nübüvve*, Bedir Yayınevi, İstanbul 1976; Mevlânâ Abdurrahmân Câmî, *Şevâhidü'n-nübüvve Peygamberlik Müjdeleri*, (Terc. Lâmi'î Çelebi), Hakikat Kitabevi, İstanbul 2010.

Şevâhidü'n-nübüvve, Türk toplumunda tarih boyunca -çok geniş bir alanda olmasa da- her dönemde ilgi görmüştür. Bunu, eserin hemen her dönemde istinsah edilmiş nüshalarından, farklı kaynaklarda bu kitap hakkında verilen bilgilerden ve çeşitli hâtrâtlardan anlamak mümkündür. Eserin bugün bile hâlâ farklı dinî toplantılarda bir sohbet ve ders kitabı gibi okunduğu bilinmektedir. Yukarıda sıralandığı üzere yakın dönemde de pek çok tercümesi ve sadeleştirilmesi yapılmıştır. Lâmi'î Çelebi, *Şevâhidü'n-nübüvve*'yi H. 915 / M. 1510 yılında bitirmiştir. Eserin Farsça olması ve Farsça bilmeyenlerin kitaptan yeterince istifade edememesi bu tercümenin yapılmasındaki temel etkidir. Yine bazı insanların iman etmelerine vesile olmak ve iman etmiş olanların imanlarının artmasına katkıda bulunabilme arzusu da Lâmi'î'nin asıl gayeleri arasındadır.

2. *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi'ne Yapılan Eklemeler*

Lâmi'î Çelebi, *Şevâhidü'n-nübüvve*'yi, genel olarak, kelime kelime tercüme etme yolunu seçmiştir.³ Tercüme esnasında eserin aslına sadık kalmış, asıl metnin çevirisine ekleme yapmayacağı bölümlerde, *Şevâhidü'n-nübüvve*'yi kelime kelime Türkçeye aktarmıştır. Mütercim, eserden çıkarmalar yapmamış, hacmini daraltmamıştır. Hatta aksine kimi zaman küçük, kimi zaman da büyük boyutlarda ilâvelerde bulunarak, metni genişletmiş ve zenginleştirmiştir. Lâmi'î Çelebi, tercüme sırasında, muteber kitaplardan derlediği sahih bilgileri *Şevâhidü'n-nübüvve*'ye ilâve ettiğini açıkça tercümesinin giriş bölümünde bildirmektedir:

“Bu fakîr-i hakîr dahî ⁴تسهيلا لمؤنته و تعميما لفائدته kendü dilümüz üzere Türkî 'ibâretle terceme eyledüm ve elden geldükçe makdûrumı harc idüp Hak celle ve 'alâ kemâl-i kereminden müyesser itdüğü fevâ'id-i esrârdan ve isnâd-ı sahîhile kütüb-i mu'teberede îrâd olunan ahbâr u âsârdan bulduğumu derc itdüm.” (Öztürk, 2005: 183)

Lâmi'î Çelebi tarafından tercüme sırasında yapılan ilâveler zaman zaman metin içerisinde bildirilmiş; zaman zaman da bildirilmeksizin geçilmiştir. Lâmi'î, yaptığı ilâveleri bildirmek için çeşitli kalıp ifadeler kullanmıştır. Bu ifadeler, cümlelerin akışına uygun olarak seçilmiş ve ilgili bölümün mütercim tarafından eklendiğini beyan eden genel ifadelerdir:

“Bu fakîr-i hakîr dahî...”, “Bu hakîr tercemesinde didüm ki...”, “Hakîr eyitdüm...”, “vaktâ kim hakîr...”, “ben hakîr-i bî-mikdâr...”, “Ammâ hakîr bu hadîsi kitâb-ı *Meşârik*'da...”, “Bu 'abd-i hakîre...”, “Hattâ bu hakîr...”, “Ve hakîr ol vakt bu kıt'ayı...”, “Bu zerre-i ahkarun, kemîne-i kemterün...” (Öztürk, 2005: 183, 465, 527, 527, 528, 530, 562)

Lâmi'î Çelebi'nin *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi'*ndeki ilâvelerini keyfiyyetine göre çeşitli şekillerde tasnif etmek mümkündür. Mütercimin çeviriye yaptığı eklemeleri, ana hatlarıyla, şu başlıklar altında sınıflandırabiliriz:

2.1. Mukaddime Eklenmesi

Lâmi'î Çelebi, *Şevâhidü'n-nübüvve*'yi tercüme ederken çevirisine, telif bir eser yazıyormuş gibi, mukaddime ile başlar. 4b-8a varakları arasında bulunan ve “Ammâ ba'd, ma'lûm ola ki erkân-ı İslâm'un rûkn-i evveli kelime-i şehâdetle ikrâr eylemekdür.” (Öztürk, 2005: 178) cümleleriyle başlayan kısma kadarki bölüm, tamamen Lâmi'î Çelebi tarafından eklenmiştir. Molla Abdurrahmân-ı Câmî'nin eserinde 4-5 satırla sınırlandırılmış giriş cümleleri, Lâmi'î Çelebi tarafından genişletilmiştir. Hemen tüm klâsik eserlerde görüldüğü üzere bu kitabın yazımına da Arapça dua ve hamd cümleleriyle başlanmıştır. Çevirinin baş kısmında yer alan bu bölüm, Molla Câmî'nin

³ *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin tercümesi sırasında Lâmi'î Çelebi tarafından yapılan ilâveler tespit edilirken, Molla Abdurrahmân-ı Câmî'nin *Şevâhidü'n-nübüvve*'sinin Harvard Üniversitesi (Nu: 151) ve Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki (45 Hk 1344) yazma nüshalarıyla *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin İran'dan temin edilen edisyon kiritikli bir metni esas alınmıştır.

⁴ “Külfetini gidermek ve faydasını genelleştirmek için...”

girişinden farklı olup Lâmi'î Çelebi tarafından telif edilmiştir. Allah'a hamd edilip; Hz. Muhammed, ashabı, tâbi'în ve tebe'-i tâbi'îne salât ve selâm okunan bu Arapça bölümün hemen ardından 4b-5b numaralı varaklarda dua, medhiye ve yakarış cümleleri yer alır.

“İlâhî, egerçi tâ'at-i sakaleyne ve ibâdet-i kevneyne senün istignâna göre bâd ü hevâ ve bir bî-hûde sadâdur ... İlâhî, bu ne haşmet ü celâldür ki idrâki makâmında 'akl-ı şerîf güng ü lâldür.” (Öztürk, 2005: 167-169)

Bu bölümü, Allah'ın hikmetinin sonsuzluğu karşısında insanın aczini anlatan Lâmi'î'nin bir beyti takip eder. Hemen devamında bulunan “Mesnevî”, “Velehû fi't-tevhîd”, “İşâret-i be-hâlet-i bekâ ve sırrı ervâh-ı safâ”, “Münâcât fî arzı'l-hâcât” ve “Kasîde fî't-tevhîd” (Öztürk, 2005: 168, 172,174,175,176) başlıklı manzumelerin tamamı, çeviriye Lâmi'î Çelebi tarafından ilâve edilmiştir.

Buraya kadar bahsedilen bölüm, Molla Câmî'nin kitabının baş kısmında olmayıp Lâmi'î Çelebi tarafından telif edilmiştir. Buradan itibaren, “Ammâ ba'd, ma'lûm ola ki...” (Öztürk, 2005: 178) cümlesiyle Molla Câmî'nin eserinin tercümesi başlamıştır. Câmî'den doğrudan tercüme olan bu kısımda da konuyla alakalı olmak üzere *Mesnevî*'den iki beyit “*Mesnevî-i Mevlevî*” (Öztürk, 2005: 179) başlığıyla ilâve edilmiştir. Yine aynı yerde Abdullâh bin Revâha'nın bir sözü, Lâmi'î Çelebi tarafından “Li-mü'ellifihî” (Öztürk, 2005: 180) başlığı altında Türkçe olarak nazma çekilmiştir.

Lâmi'î Çelebi tarafından giriş bölümüne, konuyu bütünleyici nitelikteki bazı ayetler ilâve edilmiş olsa da, mütercim bu bölümünde yaptığı asıl önemli eklemeler, eserin mahiyeti ve tercümesine dairdir. Bu kısım, asıl eserde yer alan ve konuya giriş mahiyetindeki “Mukaddime” bölümünden hemen öncedir:

“Ol cümleden biri, ‘umdetü'l-müte'ahhirîn ve üsvetü'l-mütebahhirîn, nâhic-i menâhicü'l-hakikat, sâlik-i mesâlikü'ş-şerî'at ve't-tarîkat Mevlânâ 'Abdu'r-rahmân el-Câmî tagammedü'llâhi bi-lutfihî's-sâmî kütüb-i selefde ve resâ'il-i halefde vâkı' olan ... Ammâ çün ki ol 'azîz bu kitâbı kendünün lisânı üzere elfâz-ı Fârisî ile cem' eylemiş. Bu fakîr-i hakîr dahî تعميماً لفانته و تسهيلاً لمونته kendü dilümüz üzere Türkî 'ibâretle terceme eyledüm ve elden geldükçe maddürümü harc idüp Hak celle ve 'alâ kemâl-i kereminden müyesser itdüğü fevâ'id-i esrârdan ve isnâd-ı sahîhile kütüb-i mu'teberede îrâd olunan ahbâr u âsârdan bulduğımı derc itdüm. ... ve mu'cizâtun mülâhazası sebebiyle leme'ân-ı nûr-ı kerâmât-ı îmân ve pertev-i çerâğ-ı velâyât-ı ikân u iz'ân birle pür-nûr u mesrûr ide, âmîn.” (Öztürk, 2005: 182-184)

Lâmi'î Çelebi burada, Molla Câmî'nin *Şevâhidü'n-nübüvve*'yi çok büyük zahmetler çekerek, eski ve muteber eserlerdeki sahih delillerden istifade ederek yazdığını; himmet gösterdiğini; eserin külfetli olmayıp faydalı ve anlaşılır olması için kimi delillerin kaynaklarını göstermediğini; Ehl-i Beyt'ten, ashabdan, tâbi'în ve tebe'-i tâbi'înden nakledilen kerametlerin de Hz. Muhammed'in mucizesi addedilerek esere alındığını bildirmiştir. Kendisi de yine muteber eserlerde bulunduğu sahih delilleri ekleyerek eseri tercüme ettiğini; Ehl-i Beyt'ten, ashabdan, tâbi'în ve tebe'-i tâbi'înden nakledilen kerametlerin Hz. Muhammed'in mucizesi kabilinden olduğu fikrine katıldığını belirtir. Eserin mütalaası ve eserdeki mucizelerin mülâhazası vasıtasıyla eseri okuyanların imanlarının artması, gönüllerinin pür-nûr ve mesrur olması duasıyla sözlerine son vermiştir.

Bu cümleleri, asıl konuya giriş mahiyetindeki “Mukaddime” bölümü takip etmektedir.

Lâmi'î Çelebi, kendisi bir mukaddime yazmış olmanın yanı sıra, Câmî'nin “Mukaddime” bölümüne de çeşitli ilâvelerde bulunmuştur. Burada, nebî ve resûl kavramlarıyla peygamberler arasındaki üstünlük konularından bahsedilirken, Sülemî'nin *Hakâyık*'ında ve ismi zikredilmeyen bazı eserlerdeki konuyla alakalı görüşler de Arapça olarak Mukaddime'ye eklenmiştir. (Öztürk, 2005: 184)

Turkish Studies

Mülhid ve zındıklarla onların sergilediği olağanüstü hâlleri ifade eden istidrac konusunu anlatan bölüme istidrac, keramet, mekr, keyd, hıdâ' ve imlâ kavramlarını açıklayan bir kısım Lâmi'î Çelebi tarafından eklenmiştir. (Öztürk, 2005: 185-186) “Be-dürüstî bilgil ki” (Öztürk, 2005: 186) ibaresiyle başlayan bu bölümde, pek çok ayetten de iktibasta bulunulmuştur.⁵

Mukaddime'nin âlemin ve peygamberlerin yaratılışından bahsediliği bölümünde Lâmi'î, “Bilgil ki ibtidâen hakikat-i insânî mertebe-i kalem-i a'lâdaki akl-ı evveldür.” (Öztürk, 2005: 189) cümleleriyle başlamak üzere, yaratılışın mertebeleri, felekler, feleklerin dereceleri ve bunların esmâ-i hüsnâdan hangi ismin tecellisi olduğu hususlarında tasavvufî bilgiler vermiştir. Devamında, bütün peygamberlerin aynı dini tebliğ ettiğini ve Hz. Muhammed'in gelerek bu dini kemâle erdirdiğini anlatan kısmına, konunun daha rahat anlaşılmasını isteyen Lâmi'î kendi ilâvelerini yapmıştır. Enbiyanın, insanların kurtuluşuna vesile olduğundan, Hz. Muhammed'in yaratılmışların en faziletlisi ve en üstünü olduğuyla tevhidden bahsederek sözlerine devam etmiştir. (Öztürk, 2005: 189-191)

Hz. Muhammed'in üstün meziyetlerinin anlatıldığı bölümden sonra, Lâmi'î Çelebi tarafından eklenen dört manzumeyle⁶ Mukaddime bölümü son bulur.

2.2. Konuyla İlgili Benzer Rivayetlerin Eklenmesi

Mukaddime bölümünde yapılan eklemeler kitabın esas konusuyla alâkalı değil, dolaylı bazı hususları açıklamaya ve kitabın muhtevasıyla tercüme usûlüne dair bilgi vermeye yöneliktir. Mukaddime'den sonra *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin asıl bölümleri başlamaktadır. Bunların birincisi Rûkn-i Evvel'dir. Rûkn-i Evvel'in başlarında, Molla Câmî'den tercüme edilen ilk rivayetten hemen sonra Lâmi'î Çelebi, nübüvvetin deliline dair ilk eklemesini *Tevrat*'tan çeşitli iktibaslarla yapmıştır. Söz konusu alıntılarının amacı, *Tevrat*'ta geçen özellikle bazı kelimelerin ebced karşılıklarının Hz. Muhammed'i işaret ettiğini, onun nübüvvetinin delili olduğunu bildirmektir. Muhammed kelimesinin ebced karşılığı 92'dir. Aynı şekilde ebced değeri itibarıyla 92 sayısını veren bazı kelimeler seçilerek bunlardan hareketle deliller getirilmiştir:

“...Pes biz dahı *el-vehîm* lafzını hisâb itdük, Muhammed 'adedine muvâfık toksan iki çıkdı. Ma'lûm oldı ki *el-vehîm*'den murâd Muhammed 'aleyhi's-selâm imiş...” (Öztürk, 2005: 202) Burada ele alınan kelimelerin ebced hesabıyla karşılıklarının Hz. Muhammed'i işaret ettiği bildirilmiştir. (Öztürk, 2005: 201-202)

Molla Câmî, art arda gelen üç rivayette Haykûk, Şu'yâ ve Dâvûd peygamberlerin Hz. Muhammed'in son peygamber olarak geleceğini bildirdiklerini nakletmiştir. Bu bilgilerden sonra aynı konuyu destekleyici mahiyette ve Abdurrahmân el-Cevzî'nin eseri *Kitâbü'l-vefâ fi Fezâ'ili'l-Mustafâ*'dan alınmış altı rivayet de Lâmi'î Çelebi tarafından kitaba ilâve edilmiştir. Lâmi'î'nin kaynaklarını da bildirmek suretiyle yaptığı eklemelerin bir kaçı şu şekilde başlar:

“Ve ol cümleden biri oldur ki, İmâm 'Abdu'r-rahmân bin el-Cevzî rahimehu'llâh *Kitâbü'l-vefâ fi Fezâ'ili'l-Mustafâ*'da getürmişdür ki...”, “Ve ol cümleden biri oldur ki, Yine İmâm-ı mezkûr rahimehu'llâh getürmişdür...”, “Ve ol cümleden biri oldur ki, Yine İmâm-ı mezkûr getürmişdür ki...” (Öztürk, 2005: 206-208) Lâmi'î Çelebi'nin ilâve ettiği bu altı rivayetin tamamı, *Tevrat*'tan ve çeşitli Yahudi âlimlerinden nakledilen; Hz. Muhammed'in geleceğinin müjdelenmesi ve nübüvvetinin delili olarak kabul edilen rivayetlerdir.

⁵ Bu ilâve, ilgili başlık altında ayrıca incelenmiştir.

⁶ Bu ilâve, ilgili başlık altında ayrıca incelenmiştir.

Lâmi'î Çelebi'nin tarafından eklenen diğer rivayet, Şeyh Muhyiddîn-i Arabî'nin *Fütûhât-ı Mekkiyye* isimli kitabından alınmıştır ve şu şekilde başlar: “Ve ol cümleden biri oldur ki, Şeyh Muhyi'd-dîn-i ‘Arabî hazretleri kaddesa’llâhu sırrahu’l-’azîz, *Fütûhât-ı Mekki* adlu kitâblarının âhîrinde getürmüşlerdür...” (Öztürk, 2005: 214-215) Bu rivayette bir rahibin, Hz. Muhammed’in nübüvveti ve ashâbının hususiyetlerine dair verdiği bilgiler nakledilmiştir.

Rükn-i Evvel’e ilâve edilen son rivayetin hangi kaynaktan alındığı bildirilmemiştir. Bu rivayette Kureyş kelimesinin kökeninden bahsedilmiş; Hz. Muhammed’in geleceğini bildiren bir Arapça manzume kaydedilmiştir. (Öztürk, 2005: 217)

Hız. Peygamber’in doğumundan, peygamber olarak görevlendirildiği vakte kadarki hâllerini anlatan Rükn-i Sâni’deki ilk ilâve, Hız. Muhammed’in yedi yaşında başına gelen bir hâdisenin naklidir. Hız. Peygamber yedi yaşında ciddi bir göz ağrısına tutulmuştur. Ukaz’da tedavi maksadıyla götürüldüğü rahip, onun peygamber olduğunu anlamış ve dedesi Abdülmuttalib’i torununu koruması konusunda uyarmıştır. Bu rivayetin sonunda Arapça olarak, bu rivayetin kaynağının Abdurrahmân el-Cevzî’nin eseri *Kitâbü’l-vefâ fi Fezâ’ili’l-Mustafâ* olduğu da belirtilmiştir. (Öztürk, 2005: 245)

Rükn-i Sâni’ye eklenen ikinci rivayet yine Abdurrahmân el-Cevzî’nin *Kitâbü’l-vefâ fi Fezâ’ili’l-Mustafâ* sından alınmıştır. Bu rivayet Hız. Muhammed’in on yaşında çıktığı bir seferde gösterdiği harikulade hâllerden bahsetmektedir. (Öztürk, 2005: 245)

Lâmi’î Çelebi’nin bu bölüme ilâve ettiği son rivayet, Hız. Muhammed’in Hız. Hatice ile evlenme töreninde, Ebû Tâlib’in yaptığı ve Hız. Muhammed’i medh eden bir konuşmanın naklidir. Ebû Tâlib’in ağzından aktarılan medhiyeler aslî şekliyle kaydedilmiştir. (Öztürk, 2005: 249)

Peygamberliğin başlamasından Hicret’e kadarki süreçte vuku bulan mucizelerin anlatıldığı Rükn-i Sâlis’te Lâmi’î Çelebi, iki müstakil rivayet ilâvesinde bulunmuştur. İlk rivayetin kaynağı Taberî’dir: “Ve ol cümleden biri oldur ki, Ebû Ca’fer Muhammed bin Cerîrî et-Taberî radiya’llâhu ‘anh nakl itmişdür ki...” (Öztürk, 2005: 264) Bu rivayette Ebû Cehil ve arkadaşlarının Hız. Muhammed’e saldırmaları; Hız. Hamza’nın bu olay üzerine Ebû Cehil’den intikam alması ve ardından müslüman olması hâdisesi anlatılmıştır.

Bu fasılda yer alan ikinci rivayetin kaynağı Abdurrahmân el-Cevzî’nin *Kitâbü’l-vefâ fi Fezâ’ili’l-Mustafâ* sıdır: “Ve ol cümleden biri oldur ki, İmâm ‘Abdu’r-rahmân bin el-Cevzî rahimehu’llâh *Kitâbü’l-vefâ fi Fezâ’ili’l-Mustafâ* adlu kitâbında ‘an’aneyile kendüsi nakl eyledi ki...” (Öztürk, 2005: 266) Lâmi’î Çelebi, bu rivayetinde Hız. Muhammed’in peygamberliğinin bildirilmesine yakın bir zamanda Mekke, Beytullah ve Zemzem etrafında zuhur eden bir nurdan bahsetmektedir.

Hicret’ten Hız. Peygamber’in vefatına kadarki zaman diliminde meydana gelen harikulade olayları anlatan Rükn-i Râbi’deki ilk ekleme, Hız. Muhammed’in özürülü bir çocuğu dua ederek iyileştirmesi hakkındadır. Bu rivayet Taberî’den alınmıştır. (Öztürk, 2005: 283-284) İkinci rivayet, Hız. Muhammed’e büyü yapılması ve Hız. Peygamber’in bu büyüden Cebrâ’il vasıtasıyla kurtulması hakkındadır. (Öztürk, 2005: 288-289) Bu hâdisenin kaynağı bildirilmemiştir. Üçüncü ilâve, tam kaynağı bildirilmemekle birlikte Hız. Ebû Bekir’e dayandırılmıştır. Kamer Suresi’nin kırk beşinci ayetinin Bedir Savaşı’nı işaret etmesi hakkındadır. Lâmi’î Çelebi tarafından *Şevâhidü’n-nübüvve*’nin bu bölümüne eklenen dördüncü rivayet İmam Nevevî’den iktibas edilmiştir. Bu rivayetin Nevevî tarafından Tahavî’den nakledildiği ve *Müslim Şerhi*’nde de geçtiği bildirilmiştir. Nübüvvetin delili kabul edilen bu hâdiseler, Hendek Savaşı’nda ikinci namazı vaktinin çıkması; bunun üzerine Allah’ın güneşi eski konumuna getirerek namazın kılınmasına imkân sağlaması hâdisesidir. Lâmi’î Çelebi, tercümesine eklediği bu rivayetin sonuna Arapça olarak bu rivayeti “Tahavî’nin güvenilir kimselerden naklettiği”ni de kaydetmiştir. (Öztürk, 2005: 307) Lâmi’î Çelebi tarafından

Turkish Studies

çeviriye ilâve edilen beşinci rivayet, Hz. Muhammed'in Tâ'if Gazası'na giderken yaşadığı bir hâdisenin naklidir. Bu rivayet de yine *Kitâbü'l-vefâ fi Fezâ'ili'l-Mustafâ* dan alınmıştır. (Öztürk, 2005: 335-336) *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin bu bölümüne eklenen son rivayette Lâmi'î Çelebi, Hz. Muhammed'in bir deveyle konuşması olayını nakletmiştir. Rivayetin sonunda da Arapça olarak bu ve benzeri nakillerin *Kitâbü'l-vefâ fi Fezâ'ili'l-Mustafâ* da kayıtlı olduğu bilgisini vermiştir. (Öztürk, 2005: 345-347)

Bir kısmı, vakti tam olarak bilinmeyen, bir kısmı da Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan olağanüstü durumların anlatıldığı Rûkn-i Hâmis'te *Kur'ân-ı Kerîm*, Hz. Muhammed'in en önemli mucizelerinden biri olarak ifade edilmektedir. Bu fasılda *Kur'ân*'ın üstün yönlerinden ve i'câzlarından bahsedilen bölümde Lâmi'î Çelebi, konuyu destekleyen ve genişleten çeşitli ilâvelerde bulunmuştur. İlk eklemesini Câmî'nin naklettiği rivayetin devamına kaydetmiş; ardından üç müstakil rivayet daha kaydetmiştir. Lâmi'î Çelebi'nin, Câmî'nin devamına eklediği ve müstakil olarak ilâve ettiği ilk iki rivayet *Kur'ân*'ın sonsuz ilmi, i'câzı, konusunun ve belâgatinin muhkemliği, kıyamete kadar Allah tarafından muhafaza edileceği hususlarıdır. Bu bölümdeki üçüncü ve son rivayet ise Hz. Muhammed'in Ravza-i Mutahhara'sında bir nurun parladığını ve bunun hacca gelenler tarafından müşahede edildiğini bildirmektedir. Bu rivayetin kaynağı *Faslu'l-hitâb* dır: "Hâce Muhammed Pârsâ rahimehu'llâhu te'âlâ ve kuddise sirrahu'l-'azîz *Faslu'l-hitâb* adlı kitâbında getirmiştir ki..." (Öztürk, 2005: 396-397)

Rûkn-i Sâdis, "Ashâb-ı Kirâm ve E'imme-i 'İzâm'dan rivayet edilen deliller." başlığını taşır. Bu başlıktan hemen sonra Lâmi'î Çelebi, "Mukaddime" başlığı altında bir bölüm ilâve etmiştir. Bu bölümde Lâmi'î, "vâcibât-ı dîniyye ve 'akâ'id-i İslâmiyye'dendür" (Öztürk, 2005: 407-408) şeklinde nitelendirdiği; konuya giriş mahiyetinde bazı izahatda bulunmuştur. Burada Lâmi'î Çelebi, Hz. Muhammed ve Ehl-i Beyt'inin diğer ümmetlerden üstün olduğuna inandığını; Ehl-i Beyt'in kendi aralarındaki muhalefet ve muharebe konularında sağır ve dilsiz olduğunu; Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt'den zuhur eden her hâlin mutlaka sünnete mutabık ve hikmetli bir yanı olduğunu bildirmiştir. Lâmi'î, bu bölümde pek çok hadis ve ayet ile de fikirlerini desteklemiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un *Kitâbü's-Sünen*'ini, Hz. Ömer'in çocuklarından birinin naklettiği hadisi ve Muhammed bin Hanefiyye'nin naklettiği bir rivayeti delil göstererek Hz. Muhammed'in ümmetinde, ondan sonraki en faziletli kimseleri sırayla şu şekilde saymıştır: "Ümmet-i Muhammed'ün 'aleyhi's-selâm efdali ba'de'l-enbiyâ Ebû Bekr es-Siddîk, andan sonra 'Ömerü'l-Fârûk, andan sonra 'Osmân'dur, andan sonra 'Alî'dür radiya'llâhu 'anh." (Öztürk, 2005: 409-410) Lâmi'î Çelebi, aynı yerde ashaba ve özellikle dört halifeye asla kötü zanda bulunulmaması gerektiğini bildirmiş; eski devirlerdeki çeşitli menfi hâdiselerde mutlaka bir hikmet ve takdir olduğunu vurgulamıştır. Lâmi'î'nin bu kısımda yaptığı ilâvelerde birçok Arapça iktibas da mevcuttur. (Öztürk, 2005: 423-428)

Lâmi'î Çelebi'nin altıncı bölüme ilâve ettiği ikinci kısım, Ahmed bin Hanbel'in ashabdan neden çok fazla keramet zuhur etmediği hakkındaki görüşlerinin bildirildiği bölümün hemen ardında yer alır. Lâmi'î Çelebi, Câmî'den tercüme ettiği bölümdeki fikirlere katıldığını bildirmiş; keramet hakkında bazı açıklamalarda bulunmuştur. Aynı bölümde Hz. Ömer'den bahsedilen kısma da arka arkaya dört rivayet ilâve etmiştir. Bunlardan ilkinin kaynağı bildirilmiş, diğerlerinin kaynakları bildirilmemiştir. Lâmi'î tarafından eklenen ilk rivayet İmâm Müstağfirî'den alınmıştır. Bu rivayetlerin tamamı Hz. Ömer'in gösterdiği keramet ve harikulade hâllerle alâkalıdır. (Öztürk, 2005: 439-441)

Rûkn-i Sâdis'in alt başlıklarından biri "Cümle-i Kerâmât-ı Şeyheyn" (Öztürk, 2005: 425) başlıklı, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in kerametlerinin anlatıldığı bölümdür. Bu bölüme Kayrevânî'nin *Bostân*'ından alınan; Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer hakkında kötü sözler sarf eden bir şahsın, olağanüstü bir şekilde katledilmesi hâdisesi Lâmi'î Çelebi tarafından eklenmiştir. (Öztürk, 2005: 430-431)

Turkish Studies

Bu bölümü, On İki İmam'ın kerametleriyle birlikte ayrı ayrı anlatıldığı kısım takip etmiştir. On İki İmam'ın ilki olan Hz. Ali ve kerametleri anlatılırken Lâmi'î Çelebi tarafından iki rivayet eklenmiştir. İlk rivayet Fahreddîn-i Râzî'nin *Tefsîr-i Kebîr*'inden; (Öztürk, 2005: 440-441) ikincisi Muhammed bin Kayyım el-Cevziyye'nin *Kitâbü'r-rûh*'undan alınmıştır. (Öztürk, 2005: 454-455) Her iki rivayet de Hz. Ali'nin keramet ve üstün hâllerini nakletmektedir.

Üçüncü İmam Hz. Hüseyin ve kerametlerinin anlatıldığı kısmın sonuna Lâmi'î Çelebi uzunca bir ilâvede bulunmuştur. Bu ilâvesinde sözlerini çeşitli ayet ve hadislerle destekleyen Lâmi'î, Hz. Hüseyin'in faziletinden, kerametlerinden, Hz. Muhammed'in ona olan sevgisinden ve son olarak da şehid edilmesi hâdisesinden bahsetmiştir. (Öztürk, 2005: 465-469)

Molla Abdurrahmân-ı Câmî, On İki İmam'ın sonuncusu olan Muhammed bin Hasan bin Ali'den bahsettikten sonra *Fütûhât-ı Mekkiyye*'den bir iktibasla Mehdî hakkında bilgi vermiştir. Lâmi'î Çelebi de buraya kendi görüşlerini eklemiştir: “Pes bu zikr olunan hadîsinden ve emîrû'l-mü'minîn 'Alî radiya'llâhu 'anh kelâmından fehm oldı ki şol Mehdî ki âhirü'z-zamânda hurûc idiserdür ve 'âlem zulme memlûyiken 'adlile ma'mûr idiserdür. İsm-i şerîfî Muhammed bin 'Abdu'llâh'dur ve hem nesl-i emîrû'l-mü'minîn el-Hasen bin 'Alî radiya'llâhu 'anhdan geliserdür ve künyetleri dahı ceddî İmâm Hasen radiya'llâhu 'anh künyeti gibi Ebû Muhammed olısarður...” (Öztürk, 2005: 426-427) Lâmi'î Çelebi bu fasılda son olarak, kendi tarikatının şeyhleri hakkında iki müstakil bölüm⁷ ve bir medhiyye⁸ ilâvesinde bulunmuştur.

Tâbi'in ve tebe'-i tâbi'inden sūfiyye tabakasına kadar olan süreçte yaşamış ve nübüvvetin delili kabul edilen harikulade hâller göstermiş zâtların anlatıldığı Rük-n-i Sâbi'deki ilk ilâve Hasan-ı Basrî'den bahsedilen kısımda yapılmıştır. Hasan-ı Basrî'nin hayatı hakkında kısaca bilgi verilen bu kısımdaki alıntı, *Kûtu'l-kulûb*'dandır. Önce Arapça olarak alıntılanan bölüm daha sonra Lâmi'î Çelebi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. (Öztürk, 2005: 556-557)

Bu bölüme bir de Moton Kalesi'nin fethi ile ilgili “Medh-i Pâdişâh-ı İslâm” (Öztürk, 2005: 563) başlığı altında müstakil bir bölüm eklenmiştir.⁹ “Hâtîme Der-beyân-ı 'Ukûbât-ı A'dâ” (Öztürk, 2005: 568) başlığını taşıyan son bölüme ise herhangi bir ilâvede bulunulmamıştır.

2.3. Manzume Eklemeleri

Lâmi'î Çelebi, klâsik Türk edebiyatının velûd isimleri arasındadır. Manzum ve mensur eserlerinin sayısı hayli fazladır. Divan sahibi, telif-tercüme birçok mesnevî kaleme almış bir şair olarak, mensur bir eser de olsa, *Şevâhidü'n-nübüvve*'de şairlik yönünü ortaya koymaktan geri kalmamıştır. Kimi zaman müstakil manzumeler kaleme almış, kimi zaman da Câmî'nin *Şevâhidü'n-nübüvve*'indeki manzumeleri yine manzum olarak Türkçeye çevirmiştir. Lâmi'î'nin tercüme sırasında eserine ilâve ettiği manzumelerin çoğu Türkçe olmakla birlikte, bunların arasında Farsça ve Arapça başka eserlerden alınmış bazı manzumeler de vardır.

Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi'nin başlarında bulunan ve henüz asıl eserin tercümesinin başlamadığı giriş bölümünde yer alan manzumelerin tamamı, Lâmi'î Çelebi tarafından ilâve edilmiştir. Bu manzumelerin başlıkları ve beyit sayıları şu şekildedir: 48 beyit “Mesnevî”, 15 beyit “Velehû fi't-tevhîd”, 14 beyit “İşâret-i be-hâlet-i bekâ ve sırr-ı ervâh”, 13 beyit “Münâcât fi arzı'l-hâcât”, 24 beyit “Kasîde fi't-tevhîd”. (Öztürk, 2005: 168, 172, 174, 175, 176)

⁷ Bu ilâve, ilgili başlık altında ayrıca incelenmiştir.

⁸ Bu ilâve, ilgili başlık altında ayrıca incelenmiştir.

⁹ Bu ilâve, ilgili başlık altında ayrıca incelenmiştir.

Bu manzumelerden sadece “Mesnevî” ve “Kasîde fi't-Tevhîd” başlıklı olanları Lâmi'î mahlasını taşımakta, diğerlerinde mahlas bulunmamaktadır. Bu da mahlassız manzumelerin müellifinin tespitini güçleştirmektedir. Ancak manzumeler konu ve üslûpları açısından incelendiğinde ve kolbaşı birçok nüshada yer aldığından, bunların tamamının Lâmi'î'ye ait olduğu düşüncesi öne çıkmaktadır.

Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi' ne Lâmi'î tarafından eklenen mukaddimededen sonra, eserin çevirisine başlanan bölümde, konuyla ilgili olarak “*Mesnevî-i Mevlevî*” (Öztürk, 2005: 179) başlığı altında Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden iki beyit iktibas edilmiştir. Aynı yerde Abdullâh bin Revâha'ya ait olduğu bildirilen bir söz de “Li-mü'ellifihi” (Öztürk, 2005: 180) başlığı altında bir beyit olarak nazma çekilmiştir.

“Mukaddime” (Öztürk, 2005: 184) başlıklı bölümde nakledilen bir hadisin Arapça nazma çekilmiş hâli Lâmi'î Çelebi tarafından “Ne hoş didi şol kimesne ki ol Hazret'ün lisânında didi.” (Öztürk, 2005: 188) denilerek esere ilâve edilmiştir. Yine aynı bölümde eklenen diğer manzumeler ve beyit sayıları şu şekildedir: 28 beyitlik “Kasîde fi na'ti'r-Resûl ve medhi'n-nebî Hâşimî Kureyşî el-Bathî Muhammed 'Arabî”, 15 beyitlik “Fî beyânî'l-mi'râc”, 20 beyitlik “Fî medhi'l-ashâbi'l-kirâm ve evlâdi'l-'izâm”, 12 beyitlik “Der-pûşiden-i libâs-ı 'özü-i midhat ber-rûy-ı hacâlet ve gûşiden-i iktibâs-ı nûr-ı şefâ'at der-rûz-ı kıyâmet” ve “Mesnevî” başlıklı bir beyit. (Öztürk, 2005: 191-194, 195, 196, 198, 199)

Başlıkları verilen manzumelerden yalnızca sonuncusu Lâmi'î mahlasını taşımakta olup diğerleri mahlassızdır. Ancak diğer manzumelerde olduğu gibi bu manzumeler de üslûp ve konu bütünlüğü açısından Lâmi'î'nin kaleminden çıkmış görüntüsü vermektedir. Ayrıca Lâmi'î'nin esere yaptığı ilâvelerde genellikle alıntının kaynağını bildirmesi; bu manzumeler için bir kaynak belirtilmemiş olması da bu görüşü destekler niteliktedir.

Rükn-i Evvel'deki tek manzum ekleme, Lâmi'î tarafından esere ilâve edilen bir rivayetin sonunda yer alan ve Arap şair Cemhî'ye ait olan beş mısralık Arapça manzumedir. (Öztürk, 2005: 217)

Rükn-i Sâlis'te Molla Câmî'nin naklettiği bir rivayet, Lâmi'î Çelebi tarafından *Keşşâf*'tan iktibas edilerek genişletilmiş ve bu genişletme sırasında on mısralık Arapça bir şiir metne ilâve edilmiştir. Lâmi'î Çelebi bu manzumenin mânâsını da Türkçe ve mensur olarak şiirin hemen altına yazmıştır.

Rükn-i Hâmis'te yapılan manzume ilâvesi, bir önceki ilâveyle benzer bir özellik arz eder. *Faslu'l-hitâb* isimli eserden Lâmi'î Çelebi tarafından yapılan iktibasın sonuna, dört mısralık Arapça bir beyit kaydedilmiştir. (Öztürk, 2005: 397)

Rükn-i Sâdis'te Hz. Hüseyin'in şehid edilmesine dair Arapça bir manzume mevcuttur. Bu şiir Lâmi'î Çelebi tarafından manzum olarak Türkçeye çevrilmiştir:

أترجو أمة قتلت حسيناً،
شفاة جده يومالمعاد¹⁰

Bu hakîr tercemesinde didüm ki Beyt:

Yevmü'l-cezâ şefâ'at-i ceddin nice umar

Anlar ki itdi âline bu vech ile cezâ

¹⁰ “Hüseyin'i şehit edenler

Kıyamette dedesinden şefaati nasıl umarlar?”

Kevser şarâbını ne yüz ile diler şu kim

Susuz elinde katl ola evlâd-ı Murtazâ” (Öztürk, 2005: 465)

Lâmi‘î Çelebi tarafından şeyhi Seyyid Ahmed bin Muhammed el-Buhârî ile ilgili olarak tercümeyle ilâve edilen rivayetin sonuna, dokuz beyitten oluşan “Gazel der-Medh-i Ân Seyyid-i Dîn ü Düvel” (Öztürk, 2005: 530) başlığını taşıyan bir gazel kaydedilmiştir. Gazel-i müzeyyel şeklinde tertip edilen manzumenin mahlas beytinden anladığımızı göre bu gazel Lâmi‘î Çelebi tarafından yazılmıştır. Manzumenin son iki beyti şu şekildedir:

“Bana devlet yeter bu kim diyeler Lâmi‘î candan

Tarîk-ı Nakşibendî’de gulâm-ı mîr efendidür

Demidür menzile anı irürsen eyleyüp irşâd

Ki yıllardur o ser-gerdan bu yolun derdmendidür” (Öztürk, 2005: 530)

Lâmi‘î Çelebi, nübüvvetin delili olarak kabul ettiği Moton Kalesi’nin fethini anlatmış ve bu fetih için de bir tarih manzumesi kaleme almıştır.

Şevâhidü’n-nübüvve’ye tercüme esnasında ilâve edilen son manzume, eserin sonunda yer alan, tercüme tarihini bildiren ve “Nazm” başlığını taşıyan 14 beyitlik kasidedir. Bu kasidenin ilk iki beyti, Molla Câmî’nin *Şevâhidü’n-nübüvve*’sinin sonundaki 8 beyitlik manzumeden tercüme edilmiş; sonraki beyitler Lâmi‘î Çelebi tarafından yazılmıştır.

Molla Abdurrahmân-ı Câmî *Şevâhidü’n-nübüvve*’nin sonuna ebcedle, eserin H. 885 / M. 1480’te telif edildiğini gösteren “تممته” kaydını düşmüştür. Lâmi‘î Çelebi, Câmî’nin tarih kaydına bir “lâm” harfi ile onun rakam değeri olan 30’u ilâve ederek kendi eserinin telif yılını vurgulamıştır: “لتتمته”

Molla Câmî:

دران وقت اتمام آن دست داد

11 “که تممته بود تاریخ سال

Lâmi‘î Çelebi:

“Sana şükr ü minnet eyâ zü’l-Celâl

Ki hatm oldu lutfunla bu hoş makâl

Şu sâl içre buldı tamâmı bu kim

*Li-temmetihî** idi târîh-i sâl” (Öztürk, 2005: 574)

¹¹ “O zaman o (eserin) tamamlanmasına el verdi

Tamamlanma tarihinin senesi تممته oldu.”

* لتتمته - H. 915 / M. 1510.

2.4. Konuyu Tamamlayıcı Ayet ve Hadislerin Eklenmesi

Lâmi'î Çelebi *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin tercümesi sırasında, kendi yaptığı ilâveleri ya da Molla Câmi tarafından nakledilen rivayetleri desteklemek için pek çok kez ayet ve hadislere müracaat etmiştir. Bunların kullanımındaki temel maksat, özeldir nakledilen hadisenin, geneldeyse bütün bir eserin güvenilirliğini artırmaktır. Bu maksatla yapılan ayet ilâvelerinin en açık örneği, Kureşlilerin Hz. Muhammed'den mucize talep ettikleri bölümde görülmektedir. Kureşlilerin talebi üzerine, Hz. Muhammed'in duası ve Allah'ın takdiriyle mucize gerçekleştiğinde, Kureşliler inat ve kibirleri sebebiyle inanmayıp, Hz. Muhammed'i sihir ve büyücülükle itham etmişlerdir. Söz konusu ayet ve hadis iktibaslarının sayıları çok fazla olduğu için tamamı gösterilemese de birkaçı aşağıya alınmıştır:¹²

“...âyât u mu'cizât müşâhede kıldılarsa ‘inâdları ve sû’-i i’tikâdları ziyâde oldı.

İlâ-kavlihi بما كانوا يكذبون¹⁴; Kâle’llâhu te‘âlâ; ¹³إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

Nite kim Kureş uluları mu'cizât isterlerdi. Müşâhede itdüklerinden sonra yine ‘inâd u istikbâr iderlerdi. Muhammed sâhirdür diyüp mu'cizâtı ve havârık-ı ‘âdâtı sihre ve şu’bezeye haml eylerlerdi.

”¹⁶حَتَّمُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ¹⁵ (Öztürk, 2005: 181-182)

Aynı rivayetin sonuna yine konuyu bütünleyici mahiyette bir ayet alınmıştır:

“Her ne kim Sâdıkü'l-Emîn ve Resûl-i Rabbü'l-'âlemîn buyurmuşdur îmân getirmezler ve bu tâ'ife müşâhede-i mu'cizât itdükleri takdîrce dahı ma'lûm degüldür ki şeref-i sıdk u yakînile müşerref olalar. ¹⁷”أُولَئِكَ جَزَبَ الشَّيْطَانُ أَلَا إِنَّ جَزَبَ الشَّيْطَانِ هُمْ الْخَاسِرُونَ (Öztürk, 2005: 182)

Nebî ve Resûl kavramlarının izah edildiği; Hz. Muhammed'in son ve en faziletli peygamber olduğunun anlatıldığı “Mukaddime” (Öztürk, 2005: 184) başlıklı bölümde Lâmi'î Çelebi tarafından ilâve edilmiş pek çok ayet ve hadis vardır. Bunlar Molla Câmi tarafından ileri sürülen görüşleri destekleyici ve tamamlayıcı niteliktedirler. Ayrıca Câmi tarafından nakledilen hadislerin benzerleri Lâmi'î tarafından da nakledilmiştir.

Yine Lâmi'î tarafından yazılan Hz. Muhammed'in medhi kasidesinde¹⁸, mi'raciyyede¹⁹, Ashâb-ı Kirâm ve Evlâd-ı İzâm için yazılan medhiyyede²⁰ de çeşitli ayet ve hadislere defalarca iktibas ve telmihler yapılmıştır.²¹ Aynı manzumelerde, halk arasında meşhur olmuş “Levlâke levlâk lemâ halaktu'l-eflâk” ve “elfakru fahrî” hadislerine de telmihler vardır:

¹² Sayıları fazla olduğu için tamamı metne alınamasa da çeşitli vesilelerle iktibas yapılan ayetler şunlardır: A'râf, 7/182; A'râf, 7/99; Âl-i İmrân, 3/54; Neml, 27/50; A'râf, 7/183; Nisa, 4/142; Bakara, 2/9; Âl-i İmrân, 3/178; En'âm, 6/44; Kasas, 28/39-40; Bakara, 2/26; En'âm, 6/98; En'am, 6/98; Bakara, 2/10; Ahzâb, 33/6; Âl-i İmrân, 3/85; Âl-i İmrân, 3/64; En'âm, 6/153; Enfâl/17; Bakara, 2/251; A'râf, 7/143; Necm, 53/17; Duhâ, 93/5.

¹³ “Gerçek şu ki kâfir olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler. Onlar için elim bir azap vardır.” *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara, 2/6, 10.

¹⁴ “Söyledikleri yalana karşılık [onlara elim bir azap vardır.]”, *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara, 2/10.

¹⁵ “Artık onlar anlamazlar.”, *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe, 9/87.

¹⁶ “Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir.” *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara, 2/7.

¹⁷ “İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki şeytanın yandaşları hep kayıptadırlar.” *Kur'ân-ı Kerîm*, Mücâdile, 58/19.

¹⁸ Bkz. Öztürk, *age*, s. 191-194.

¹⁹ Bkz. Öztürk, *age*, s. 194.

²⁰ Bkz. Öztürk, *age*, s. 196.

²¹ Bu ayetlerin iktibas sırası şu şekildedir: Duhâ, 93/2; Bakara, 2/186; Hicr, 15/72; Duhâ, 93/1; Hüd, 11/112; Duhâ, 93/2; Fâtiha, 1/7; A'râf, 7/185; Necm, 53/17; Necm, 53/17; Tevbe, 9/40; İnsân, 76/1.

“Oldı tırâz-ı hil’at-i kadrün *le’amrûke*²²

Terk oldı tâc u ‘izzüne *levlâke*²³, *ve’d-duhâ*²⁴

...

Sultân-ı enbiyâ vü şehenşâh-ı dîn iken

*Fakrile fâhr*dur²⁵ işün vü geydügün ‘abâ ”

Lâmi‘î Çelebi, Rûkn-i Sâdis’in hemen başına bizzat ilâve ettiği mukaddime bölümünde fikirlerini ayetlere dayandırarak beyan etmiştir.²⁶ Yine Lâmi‘î Çelebi’nin kendi ilâvesi olan, şeyhinden bahsedilen bölümde Fetih, 29 ve Mücâdile, 22 surelerinden iktibasta bulunulmuştur.²⁷

Sahâbe-i Kirâm’ın söz konusu edildiği bölümde Molla Câmî, Sa’îd bin Zeyd bin Amr bin Nüfeyl’den bahsederken bir hadis nakletmiştir:

“Sa’îd radiya’llâhu ‘anh buyurdu ki Resûl’den salla’llâhu ‘aleyhi ve sellem işitdüm من اخذ شبرا من الارض بغير حق بطوقه الله يوم القيامة من سبع ارضين (Öztürk, 2005: 530-531)

Bu hadis Lâmi‘î Çelebi tarafından tercüme edilmiş; aynı hadisin başka bir eserdeki farklı bir rivayeti de tercümesiyle birlikte nakledilmiştir. Ayrıca Lâmi‘î Çelebi bu hadisle ilgili bir izahatta da bulunmaktadır:

“Ammâ hakîr bu hadîsi kitâb-ı *Meşârık*’da Sa’îd bin Zeyd’den şöyle mervî buldum ki “من اخذ شبرا من الارض ظلما طوقه الله الى سبع ارضين Ya’nî bir kimse zulm ile bir karış yiri ahz eylese yevmü’l-kıyâmetde ol bir karış yir anun boynına tavk olunur, tâ yedi kat yire varınca.” Yâ Mevlânâ Câmî hazretleri rahimehu’llâh ol vech ile dahı rivâyetin bulmuşdur veyâ nâsihden tahrîf olmuşdur. Evvelki sûret üzere, seb’-i arzînden yedi iklim olmak münâsibdür. Ve ikinci rivâyet üzere etbâk-ı arz ya’nî yirün yedi katı esfelü’s-sâfilîne varınca, vallâhu a’lem tahkîku’l-hâl.” (Öztürk, 2005: 530-531)

Son olarak, Moton Kalesi’nin fethi anlatılırken Lâmi‘î Çelebi bazı ayetlerle sözlerini desteklemiştir.²⁸

Lâmi‘î Çelebi tarafından yapılan bilhassa ayet iktibaslarının çoğunda önemli bir husus dikkat çekmektedir. Bu ayetlerin Türkçe mealleri, bir önceki cümleyi tam olarak devam ettiren yahut tamamlayan bir yapıdadır. Daha iyi anlaşılması için aşağıya alınan örnekte ayetler mealen, ayrıca [*koyu ve italik*] verilmiştir:

“Kureyş uluları mu’cizât isterlerdi. Müşâhede itdüklerinden sonra yine ‘inâd u istikbâr iderlerdi. Muhammed sâhirdür diyüp mu’cizâtı ve havârik-ı ‘âdâtı sihre ve şu’bezeye haml eyerlerdi. **Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir.** (Bakara, 2/7) **Bu yüzden onlar anlamazlar.** (Tevbe, 9/87)” (Öztürk, 2005: 182)

²² “عمرک Hayatın hakkı için.” *Kur’ân-ı Kerîm*, Hicr, 15/72.

²³ لولاك “Levlâke levlâk lemâ halaktu’l-eflâk” “Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.” Aclunî II/164, Hakîm el-Müstedrek II/615. Bkz. *Büyük Hadis Külliyyatı (Cem’u’l-fevâid)*, No: 8373.

²⁴ “الضحى Kuşluk vaktine and olsun.” *Kur’ân-ı Kerîm*, Duhâ, 93/1.

²⁵ “el-Fakru fahrî.” “Fakirlik övüncümdür.” Bkz. Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013, s. 153.

²⁶ İktibasta bulunulan ayetler şunlardır: Fetih, 48/18; Fetih, 48/29; Tevbe, 9/100; A’râf, 7/181; Âl-i İmrân, 3/37.

²⁷ Bkz. Öztürk, *age*, s. 529.

²⁸ Kıyâmet, 75/29; Âl-i İmrân, 3/126; Yûsuf, 12/87; Mâide, 5/56; En’âm, 6/84; Rûm, 30/47; Neml, 27/18; Hûd, 11/43; Nisâ, 4/78.

2.5. Şüphe İbârelerinin Eklenmesi

Lâmi'î Çelebi, Câmî'nin bazı rivayetlerinin sonuna “*en iyi / en doğrusunu Allah bilir*” mânâsına gelen “*Vallâhu a'lem*” ibaresini eklemiştir. Bu ilâveye aslında çok sık rastlanmamaktadır. Aktarılan rivayette bir kesinlik bulunmayan bazı durumlarda kullanılmıştır. Meselâ, Hz. Ali'nin yaşı hakkındaki farklı rivayetlerin bildirildiği bölümün sonuna Lâmi'î Çelebi bu ibareyi koymuştur: “İbn Cevzî kitâb-ı *Sıfatu's-safve*'de getürmüştür ki anun sinninde dört kavil vardır, altmış üç, altmış beş, elli yedi, elli sekiz. *Vallâhu a'lem.*” (Öztürk, 2005: 439)

Ashâb-ı Kirâm'dan olan Emre-i Ensâriyye ve Zeyd bin Hârice ile ilgili olarak nakledilen rivayetlerin sonuyla; (Öztürk, 2005: 543-544) hâtîme bölümünde, din düşmanlarının uğradıkları musibetlerin anlatıldığı kısımda, Halife Mütevekkil ile ilgili rivayetin sonuna da aynı ibare eklenmiştir. (Öztürk, 2005: 572-574)

Bu ilâveler kelime bazında olduğu için kim tarafından eklendiği kesin olarak bilinmemektedir. Bu ibareler Lâmi'î Çelebi tarafından eklenmiş olabileceği gibi bunların müstensih tarafından ilâve edilmiş olma ihtimali de unutulmamalıdır.

2.6. Arapça İbarelerin Tercümesi İçin Yapılan Eklemeler

Lâmi'î Çelebi, *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin tercümesi sırasında, Molla Câmî'nin Arapça olarak yazdığı ayet, hadis, şiir ve çeşitli iktibasları eserine Arapça olarak, değiştirmeden almıştır. Kendi yaptığı ilâvelerde de bazı Arapça bölümler mevcuttur. Lâmi'î, bütün bu Arapça bölümlerin bir kısmını tercüme etmiş, bir kısmını da tercüme etmeden bırakmıştır.

Arapça alıntılarının tercüme edildiği yerler ve buralarda tercümeyi göstermek için kullanılan ifadelerden bazıları metindeki sırasıyla şunlardır: “*ma'nâsı Türkîce böyledür ki*”, “*ma'nâsı Türkîce böyle demek olur ki*”, “*Ma'nâsı Türkîce öyle dimekdür ki*”, “*Ma'nâsı budur ki*”, “*Bu hakîr tercemesinde didüm ki*” ... (Öztürk, 2005: 202, 203, 204, 210, 465)

Bu örnekler sayıca çok fazla olduğu için tamamı gösterilememiştir. Metin içerisindeki Arapça ibarelerin devamında yer alan bu ve benzeri kalıp sözlerle başlayan bölümler, Lâmi'î'nin Arapçadan tercüme olarak eklediği kısımlardır.

2.7. Sonuç Bölümü Eklenmesi

Lâmi'î Çelebi *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin çevirisine, kendi eklediği uzun bir giriş bölümüyle başlamakla birlikte, sonuç bölümü için aynı şeyi yapmamıştır. Tercümesine, Molla Câmî'nin yaptığı gibi eserin tamamlanma tarihini de gösteren bir manzume ile son vermiştir.

Şevâhidü'n-nübüvve tercümesinin sonunda yer alan manzume, “Nazm” başlığını taşıyan 14 beyitten oluşan bir kasidedir. İlk iki beyti Molla Câmî'nin eserinin sonundaki manzumenin tercümesi olup, sonraki beyitler Lâmi'î Çelebi tarafından yazılmıştır. Kasidenin ilk beytinde kitabın tamamlanmasını sağlayan Allah'a hamd edilmekte; ikinci beytinde, ebced hesabıyla tercümenin bitiş tarihi bildirilmektedir. Sonraki beyitlerde ise Hz. Peygamber'in, Ehl-i Beyt'in ve ashâbın faziletlerinden bahsedilip, dua edilerek eser tamamlanmıştır. (Öztürk, 2005: 573-574.)

2.8. Müstakil Bölüm Eklemeleri

Şevâhidü'n-nübüvve esas itibarıyla, Hz. Peygamber'in mucizelerini ve peygamberliğinin delillerini nakleden bir eserdir. Lâmi'î Çelebi, tercüme sırasında şahsî bir tasarrufta bulunmuş, Hz. Muhammed'in nübüvvetinin delili olarak gördüğü bazı rivayetleri çevirisine ilâve etmiştir. Bu başlık altında değerlendirilen ilâvelerin diğerlerinden farkı şudur: Diğer ilâveler Câmî'nin naklettiği rivayetlerle alâkalı ve konuyu tamamlayıcı mahiyetteyken, Müstakil Bölüm Eklemeleri başlığı altında değerlendirilenler doğrudan bir rivayeti tamamlar ve destekler mahiyette değildir. Bu ilâveler

Lâmi'î Çelebi'nin, Hz. Muhammed'in nübüvvetinin delili kabul ettiği, kendi yaşadığı, duyduğu ya da kaynaklarda bulunduğu harikulade hâdise ve kerametlerin naklidir. *Şevâhidü'n-nübüvve'*de bu mahiyette üç rivayet mevcuttur. Bunların ikisi Lâmi'î'nin bağlı bulunduğu Nakşibendî tarikatının şeyhleri, diğeri ise Moton Kalesi'nin fethi ile alâkalıdır.

2.8.1. Seyyid Muhammed-i Buhârî Hakkındaki Rivayet

Lâmi'î Çelebi, On İki İmam'dan bahsedilen bölümün sonuna kendi tarikatının şeyhlerinden Seyyid Muhammed-i Buhârî ile ilgili olmak üzere, kendi karşılaştığı bir kerameti ilâve etmiştir. Lâmi'î burada, Seyyid Muhammed-i Buhârî'nin zikirle ilgili bir risalesini temize çektiği gece boğazının şiştiğini; rüyasında şeyhinin gelip eliyle boğazını sıvazlayarak kendisini iyileştirdiğini, ayrıca şeyhinin kerametlerinin meşhur olup halk arasında hayli yayılmış bir vaziyette bulunduğunu anlatır. (Öztürk, 2005: 527-527)

2.8.2. Seyyid Ahmed bin Muhammed-i Buhârî Hakkındaki Rivayet

Mütercim tarafından ilâve edilen bu müstakil rivayetin hemen ardından, Lâmi'î Çelebi'nin şeyhi Seyyid Ahmed bin Muhammed el-Buhârî en-Nakşibendî el-Melâmi'nin (Öztürk, 2005: 528) kerametleri hakkında da bir rivayet eklenmiştir. Lâmi'î burada, şeyhinden gerek bizzat gördüğü ve gerekse güvenilir kimselerden duyduğu pek çok keramet zuhur ettiğini bildirmektedir. Ancak şeyhinin hayatta olduğu bir dönemde kerametlerinin nakledilmesinin şeyhine hoş gelmeyeceğini söyleyerek, onun kerametleri hakkında ayrıntılı bilgi vermemiştir. (Öztürk, 2005: 529)

2.8.3. Moton Kalesi Fetih-nâmesi

Lâmi'î'nin Hz. Muhammed'in nübüvvetinin delili olarak kabul edip tercümesine ilâve ettiği son müstakil bölüm, Moton Kalesi'nin fethi ile alâkalıdır. Fetih, Bâyezîd-i Velî olarak meşhur, Adlî mahlasıyla da şiirler yazan II. Bâyezîd (1447-1512) zamanında yapılmıştır. Lâmi'î Çelebi, bizzat bu sefere katılmış; seferde müşahade ettiği olağanüstü hâlleri Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delillerinden addederek tercümesine eklemiştir; fethi uzun uzun tasvir ettikten sonra fethin tarihini bildiren küçük bir de manzum fetih-nâme yazmıştır.

Moton'un nasıl fethedildiğini anlatmadan önce genel bir bilgi veren Lâmi'î, Allah'ın takdir ve ihsanıyla, aklın alamayacağı sayı ve mahiyette keramet ve mucizeler zuhura geldiğini; bu eserdeki mucizelerin bütün mucize ve kerametler içinde çok küçük bir yekûn teşkil ettiğini bildirir. (Öztürk, 2005: 561-562) *Şevâhidü'n-nübüvve'*de nakledilen delillerin her birinin, güvenilir ve sıhhatli olduğuna hükmedilen rivayetler olduğunu bildiren Lâmi'î, kendi aktaracağı hadiselerin de şüpheye mahal bırakmayacak bir gerçeklik taşıdığını; kendisi bizzat şahit olduğu gibi başka pek çok şahitlerinin de bulunduğunu ifade eder: “Ve ol cümleden biri bu za'if-i bî-mikdâr mu'âyene vü müşâhede itdügüm âsârdur ki anda mecâl-i inkâr ve ihtimâl-i izmâr yokdur ki şâhidleri dâ'ire-i ihsâdan ve ihâta-i istiksâdan mütecâvizdür.” (Öztürk, 2005: 562)

Lâmi'î Çelebi Moton Kalesi'nin, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi addedilen bir padişah ve Hz. Muhammed'in ümmeti olan bir ordu tarafından harikulade hâller gösterilerek fethedilmesini, Hz. Muhammed'in nübüvvetinin açık delili kabul etmektedir: “Pes ma'lûmdur ki hilâf-ı 'âdet olan bu 'azîm mevhibet ol sultânü'l-enbiyâ ve burhânü'l-asfiyânun عليه من التحيات اكملها و من التسليمات افضلها *şevâhid-i risâletinden ve delâ'il-i nübüvvetindendir.*” (Öztürk, 2005: 568)

İnebahtı ve Moton kalelerinin fetihleri bizzat Lâmi'î Çelebi'nin şahitliğinde ve onun ağzından uzun uzun anlatılmaktadır. Buna göre, Sultan Bâyezîd Han, H. 904 (M. 1499) senesinde askerini hazırlayıp fetih için sevk etmiştir. Fetihte ilk önce İnebahtı Kalesi ele geçer. Sultan, Mora etrafında bulunan tüm kaleleri fethetmiş olmak maksadıyla Moton Kalesi'ni de ele geçirmek üzere H. 905 senesi Rebiülevvel'inde (M. Ekim/Kasım 1499) donanmayı buraya sevk eder. II. Bâyezîd,

kendisi de karadan H. 905 senesi Zilhicce ayının 14. günü olan Cuma sabahında (M. 11 Temmuz 1500) Moton'a varır. Burada, kalenin ne kadar muhkem olduğundan ve sıkı korunduğundan da bahsedilir.

Lâmi'î Çelebi, fethi gün gün ve aşama aşama nakledip cengin ne kadar çetin geçtiğinden de tafsilatlarıyla bahseder. (Öztürk, 2005: 562-568) Burada fetih esnasında yaşanan ve daha sonra esirler tarafından nakledilen harikulade hâller şu şekilde özetlenir: "Hikâyet iderler ki ol gün ki yürüyüş oldu, Müslimînden on üç, on dört kimesne hemân sa'âdet-i şehâdete irişdi ve üserâ-yı küffârdan hadd-i iştihâra irdi ki ol atlarla deniz yüzünden geçüp kal'a üzerine çıkup ve kanatlarıyla uçup burclar üstüne konan Türkleri bize gösterün dirlerdi ve şöyle zu'm iderlermiş ki ol tâ'ife ehl-i İslâm'un sâhirleriydi." (Öztürk, 2005: 567)

Lâmi'î Çelebi, fethin seyir ve aşamalarıyla bu süreçte vuku bulan harikulade hâllerin naklinin ardından, Moton Kalesi'nin fetih tarihini bildiren bir manzumeyle bu bölüme son verir:

"Ve hakîr ol vakt bu kıt'ayı ol feth-i mübînün târîhinde dimişdüm

Kıt'a:

Çün şeh-i 'âlî-'alem husrev-i gerdun-haşem
 'Azm idüben Mora'ya itdi Fireng ile ceng
 Aldı Moton kal'asın cebr ile vü kahr ile
 Kıldı zemin safhasın hûn-ı 'adû lâle-reng

Virdi Avarin boyun bildi bu ahvâli çün
 İtdi itâ'at Koron işidicek bî-direng
 Mülhem olup Lâmi'î Hak kibelinden hemân
 Dil didi târîhini *feth-i bilâdü'l-fireng**" (Öztürk, 2005: 568)

SONUÇ

Şevâhidü'n-nübüvve, Bursalı Lâmi'î Çelebi'nin İranlı meşhur mutasavvıf Abdurrahmân-ı Câmî'nin aynı isimdeki ve Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerini anlatan eserinin adıdır. Kitap geneli itibarıyla, Farsça'dan dilimize neredeyse kelime kelime, birebir tercüme edilmiştir. Ancak Lâmi'î, yer yer çevirisine bazı eklemeler yapmaktan da geri kalmamıştır. Tercüme sırasında mütercim tarafından ilâve edilen ayet, hadis, manzume ve müstakil bölümlerin hacimlerinin fazlalığı, bunların tamamının makalenin inceleme kısmında gösterilmesine imkan vermemektedir. Bu sebeple çeviriye yapılan ilâveler tek tek gösterilemeyip temel kategorilere ayrılarak incelenmiş, bunların hususiyetleri ve keyfiyetleri hakkında bilgiler verilmiştir.

* فتح بلاد الفرنك = H. 906 - M. 1499/1500.

Şevâhidü'n-nübüvve'nin tercümesi sırasında yapılan ilâveler, eseri telif bir metin hâline getirecek mahiyet ve hacimde olmasa da hayli fazladır. Mütercim, fikir beyan etmek istediğinde ya da kendi görüşlerini veya konuyu destekleyici başka bilgileri çevirisine almak istediğinde, bunu yapmakta sakınca görmemiş, kendini kısıtlamamıştır. Bu sayede eser genişlemiş ve yeni bilgilerle zenginleşmiştir.

Lâmi'î Çelebi çevirisine, Molla Câmî'nin kullanmadığı yeni kaynaklardan da bilgiler eklemek suretiyle, kitabın kaynaklarını genişletmiştir. Meselâ, *Bostân, Keşşâf, Kitâbü'r-rûh, Kûtu'l-kulûb, Kitâbü'l-menâmât, Meşârik, Nefehâtü'l-üns, Fezâ'ili'l-Mustafâ, Mesnevî-i Ma'nevî ve Tefsîr-i Kebîr* gibi kitapların adları Molla Câmî'nin eserinde geçmezken Lâmi'î'nin çevirisinde bunlardan önemli miktarda alıntılar mevcuttur. Lâmi'î Çelebi, kullandığı kaynakların sahih ve muteber eserler olmasına özen göstermiş, bunu da okuyucuya hissettirmiştir. Onun dikkat ettiği diğer bir önemli husus, çeviri sırasında yaptığı eklemelerin kaynaklarını belirtmektir. Başka kaynaklardan tercümesine aldığı bölümlerin, hangi müellifin hangi eserinden aldığını bildirmiş; kendi eklemelerini de genellikle “fakîr ...”, “fakîrî'l-hakîr ...” ifadeleriyle fark ettirmiştir. Kaynakların bildirilmesine dikkat edilmesi, eserin güvenilirliğinin tesis edilmesine yönelik ciddi bir tavrın ürünüdür.

Metne yapılan ilâveler arasında Arapça ve Farsça kısımlar olmakla birlikte bunların ekseriyeti Türkçedir. Arapça ve Farsça eklemelerin tercümeleri de genellikle metin içerisinde verilmiştir. Yine hem mensur hem de manzum ilâveler yapılmışsa da kitabın mensur olması sebebiyle, eklemelerin çoğu mensurdur. Çeviri sırasında, pek çok manzume ilâvesiyle kitabın zenginleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bunda Lâmi'î'nin şairliğinin etkisi olsa da, asıl etmenin metnin tekdüzeliğini gidermek olduğu değerlendirilmektedir.

Çevirisine, esas aldığı kitapta yer alan peygamberlik delillerini destekleyici nitelikte pek çok eklemelerde bulunan Lâmi'î, kendi fikir ve inançlarını da tercümesine yansıtmıştır. Nübüvvetin delili kabul ettiği Moton Kalesi fethini bu çerçevede *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin tercümesine kaydetmiştir. Bu bölüm, fetih ile ilgili önemli tarihî bilgiler vermesi açısından önemli bir fetih-nâmedir. Fethin aşamaları tek tek anlatılmış, ardından fetih için tarih düşürülmüştür. Lâmi'î'nin fethi bizzat katılmış olması da anlatılanların dikkatle incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu fetih-nâmenin de eklenmesiyle *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi*, Türk-İslâm edebiyatının yanı sıra tarih araştırmaları için de önem arz eder hâle gelmiştir.

MOTON KALESİ FETİH-NÂMESİ²⁹

Medh-i Pâdişâh-ı İslâm.³⁰ İcmâl-i kışşa budur ki pâdişâhumuz sulţânü'l-mücâhidîn, kâhir-i a'âdâ'ü'd-dîn, nâşîru'l-İslâm ve'l-Müslimîn, zıllu'llâhi te'âlâ fi'l-arzîn,³¹ felekü'l-celâl ve melekiyyü'l-hışâl, fahr-ı âl-i 'Osmân, Sulţân Bâyezîd bin Sulţân Mehemmed bin Sulţân Murâd bin Sulţân Mehemmed bin Sulţân Bâyezîd bin Sulţân Murâd bin Sulţân Orhan bin Sulţân 'Osmân

لال لوا سلطنته منصوبه على فلك الافلاك بالفتح والنصر و اعلام نصرته مرفوعة فوق سمك السماء فى البر والبحر و انار الله تعالى برهان اسلافه و ادام الى يوما البقا سلطان اخلافه كشجرة طيبة اصلها ثابت و فرعها فى السما مادامت السماوات العليا والارضون السفلى³²

²⁹ Fetih-nâme'nin tenkitli metninde esas alınan nüshalar ve kısaltmaları şunlardır: Ankara Milli Kütüphane Nu: Yz. A. 686 (M), İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. Nu: 2442 (İ), Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Nu: 724 (H). Varak numaralarının bildirilmesinde ise M nüshası esas alınmıştır.

³⁰ Medh-i Pâdişâh-ı İslâm. H: “Der-kenar” M: -I

³¹ zıllu'llâhi te'âlâ fi'l-arzeyn Mİ: -H

³² “(Onun) saltanatının bayrağı feth ve zaferle felek-i eflâkte dikili kalmaya; zaferinin sancakları denizde ve karada dalgalanmaya devam etsin. Allah onun seleflerinin yolunu aydınlatsın; haleflerinin hükümlerini kökünde sabit, dalları

Çün kim sene erba' ve tis'a mi'ede leşker-i encüm-şümâr ve asker-i cerrâr çeküp menzil menzil Şüreyyâvâr yürüdü ve ğubâr-ı mevâkib ve âsar-ı merâkible çehre-i âsumân u zemîni bürüdü, âhîrü'l-emr devlet ü nuşret ve şevket ü salţanat birle Ķal'a-i İnebahtı üzerine düşüp ednâ iltifât ile tã'ife-i Firenc-i melâ'in elinden anı ħalâş eyleyüp ħavza-i memleketine inzimâm ve ma'âbid-i küfri mesâcid-i İslâm kıldı. Re'y-i cihân-ârâsı ve tedbîr-i cihân-güşâsı anı iktizâ itdi ki memleket-i Mora eţrafında, kenâr-ı deryâda olan³³ kılâ'ını dağı fetĥ eyleye. Pes sene ħams ve tis'a mi'e Rebi'inde ki mücâhidân-ı tabi'at ve mübârizân-ı kuvvet kemîn-i kümündan zühür idüp meydân-ı zemînde taraf taraf şaflar düzmişdi ve nâmdârân-ı nâmiye ve süvârân-ı arz-ı sâmiye deşt-i Hâmün'dan segirdüm şalup arşa-i ğubârda rimâĥ-ı zebercedî üzere zümürdîn alemleri çözmüşdi. Şehriyârumuz dağı leşker-i nuşret-maĥdem ve asker-i zafer-alemin كَالطُّورِ الْعَظِيمِ³⁴ ve سَيْلِ الْعَرَمِ³⁵ âyîn-i 'Oşmânî ve kânün-ı cihân-bânî üzere berden yürüyüp ve bir niçe yüz mişâl cibâl-i sefâ'in-i neheng-âheng ve ceng-ĥarçeng-i ceng ki her biri fülk-i felegi³⁶ cereyânda deng eyler, baĥrden çekdirüp [M222b] ħarîn-i devlet ü sa'âdetle Zi'l-ĥicce ayınuñ on dördinci ğünü şabâĥu'l-îd ya'nî yevmü'l-cum'a ğünü Moton ħal'asınuñ üzerine düşdi.

Moton didükleri memleket Mora içinde, kenâr-ı deryâda bir ĥışn-ı ĥaşîn ve bir metn-i metîndür. Müşelleşü's-şekl bir ħal'adur ki iki cânibi baĥre ve bir cânibi berredür. Ķuru cânibinde olan sūrî biribirine ħarîb, şa'b u ğarîb Firengî ve Rûmî tolma külelerle³⁷ te'kid, murabba' ve müdevver ve müşelleş ve muşavver burĥazlarla ki her bir taşı ğüyâ ki sevr-i ğerdün ile taşınmışdur, te'yîd olunmuşdur. Ve anıñ öñünde bir ĥişâr-ı beççe bünyâd kılınmışdur ki aşl-ı bârûdan alçaĥ ve şu'ubette alçaĥ. Ol dağı aña mülĥaĥdur ve bu ĥişâr-ı beççenüñ öñünde cevânibi taşla yapılmış iki kat bir 'azîm ĥendeĥ mânendi vâdî-i caĥîm ki 'umĥına vehm ü endîşe irmez. Ve bundan taşra bir bârû dağı çekilmiş ki burc-ı eflâk ile rûbe-rûdur. Ve'l-ĥâşıl bir ħal'a ki menâ'at u metâneti vaşfa gelmez. İçi 'afârît-i efrenc ile ve tavâĥît-i miĥnet ü renc ile memlû idi. Ceng ü cidâl ve cerĥ ü kıtâl için yaraĥ u yayı ve esbâb u âlâtı bî-ĥadd ü bî-'aded idi.

Çün zümre-i ğuzât naşsarahu'mu'llah ol ħal'anıñ üzerine düşdiler ve ĥufât u 'urât ĥvân-ı yağmaya üşer gibi üşdiler ve âvâz-ı tebkîr ü şalavâtı heft semâvâta³⁸ aĥdurdılar ve siĥâm-ı belâ-siĥâmı ve tüfek ve zenberegi nevâzil-i ħazâ vü ħader gibi üzerine yağdurdılar, bi-'avn-i Rabbânî ve himmet-i sultânî ħal'anıñ taşra sūrını altıncı ğüne dek ki Zi'l-ĥicce'nüñ yigirmisiydi, yevmü'l-ĥamîsde vaĥt-i duĥâda fetĥ idüp iç³⁹ ħal'aya yürüdiler ve sefâ'in-i pâdişâĥiden fülk-i kirdâr, âteş-bâr toprakları ke'ennehum re'sü's-şeyâ'tîn çeküp ol ħavm-i kenûd u 'anûd başına şayĥa-i 'Âd u Semûd ħopardılar ve Zi'l-ĥicce-i mezkûruñ yigirmi sekizinci ğünü yine 'îdü'l-mü'mininde ya'nî⁴⁰ cum'a vaĥtinde ħal'a-i mezbûrenüñ cânib-i ğarbîsinde küffâr-ı maĥzûlenüñ ğözleri ħarşusunda deryâ içinde sefâ'in-i İslâm'dan bir niçe pâre sũfün,

semada olan temiz (verimli) bir ağaç gibi kıyamete kadar, yüksekteki semavat ve altındaki yeryüzü katmanları kalmaya devam ettikçe devam ettirsin."

³³ olan Mİ: -H

³⁴ "Büyük bir daĥ gibi..." *Kur'ân-ı Kerîm*, Şu'arâ, 26/63.

³⁵ "Arim seli" *Kur'ân-ı Kerîm*, Sebe', 34/16.

³⁶ felegi Mİ: -H

³⁷ tolma Mİ: -H

³⁸ semâvâta Mİ: âsumâna H

³⁹ iç Mİ: -H

⁴⁰ ya'nî M: -İH

Turkish Studies

küffâr-ı melâ'înüñ aqşâ-yı bilâdından da'vâ-yı ittihâd ve ittifâk, 'inâd u fesâd üzerine cem' olup, nuşret-i küfr ü dâlâl için gelmiş eb'âl-i ricâl ve esbâb-ı kıtâl ile mâl-â-mâl olmuş 'azîm barçalarla [M223a] ve mehîb gögellerle buluşup iştiğâl-i dîrâm ve irsâl-i sihâm ve tesâbuğ-ı icâl ve tezâyûğ-ı mecâl ve top ve tüfek ve kumbara ve zenberek birle âteş-bâzlıklar ve cân-bâzlıklar itdiler. Şöyle ki iltihâb-ı neft ü güherçile ve iştiğâl-i süyûf-ı muşaykâleden berç-ı lâmi'ler olmasaydı, ol maħall-i ma'roke ve mağarr-ı mühlike hergiz⁴¹ suhub-ı edhîne ve zulm-i ebhîreden fark olunmazdı.

Âhîrî'l-emr ⁴²عبت الاسياف بالاعناق , ⁴³والتفت السائق بالسائق mefhûmına mâ-şadağ oldılar. Harâb-ı âbdâr ve rimâh-ı âteş-bârla bir birine girişdiler. Nâgâh rûzgâr-ı fetih ü nuşret cânib-i mü'minînden hubûb idüp zulmet-i darb ü harb deryâ yüzinden götürüldi. Gördük ki ol kavm-i hâksârûñ niçesi şuya ğarğ ve bir niçesi odla harğ olup sâ'iri kuvvet-i riyâhıla firâr itmişler ve Müslimânlar sâlimîn ve ğanimîn iki neheng şunasın⁴⁴ almışlar. Dîvân-ı sulţâniye yetmiş yedi nefer cânlu, hûn-h'âr ve cebbâr kâfiri zebûn u dil-ğaste, dest ü gerden-beste kaçâr kaçâr resenlere dizüp ve yüz on beş saçlu kâfir başlarını birer birer gönderlere diküp teşhîr ü tahkîr ve tehlîl ü tekbîrle getürdiler. Güyâ ki her resen halka olmuş ejder ve her gönder bir mâr-ı merdüm-ser idi.

Ve'l-hâşıl mü'minler ol günde iki 'id ve kâfirleri hişâra karşı nîzeler diküp kadîd itdiler ve bu sürûrla⁴⁵ ol kavm-i mağhûrûñ üzerine ceng yürütdiler ve her gün müfetteh-i felağ-ı şabâhdan muħattem-i ğasağ-ı revâha dek ve hengâm-ı nüzûl-i kâfile-i esfârdan vaqt-i kufûl-i râhile-i nehâra dek ol tã'ife-i hâ'ifenüñ üzerine belâ yağdurdılar. Ammâ hergiz emârât-ı fetih-i mübîn kulûb-ı mü'minînde⁴⁶ leme'ân itmedi. Ol toplar ki her biri eger küh-ı Elbürz'e tokinsa târmâr ve Sedd-i İskender'e irse hâksâr iderdi, kârger olmadı. Ne bir rahne-i vâsi' oldı ki andan beyâz-ı şubh, zafer-i tãli' ola ve ne ol hendekler taldı ki kal'aya ğâziler yol bula.⁴⁷ Hattâ bu hağîr bi-nefsihî şaydum Anağolî tarafından bir burğazuñ altına⁴⁸ yigirmi yedi 'azîm top urdılar eşer ü zafer itmedi.⁴⁹ Nice itsün ki ol sürûñ kurudan cânibi yara yapılıp üstüvâr olmuşdı. İç yüzi temâmet toprağıla tolmışdı.

Ve'l-hâşıl sene sitte ve tis'a mie Muħarrem'inüñ on beşinci günü yevmü'l-işneyne⁵⁰ dek darb u harb mütemâdî ve sefk ü hetk mütevâlî [M223b] oldı ve bu cânibde meger kim ol mağzûl ü mağlûb ve mağhûr u mehzûb olmuş gemilerûñ kefere-i feceresi kal'aya imdâd ve işâl-i yarağ u zâd için ğamiyyet-i cehâlet ve ğayret-i dâlâlet yüzünden her zamânda fırsat-ı rûzgâr ve ğaflet-i kârzâr gözlermiş. İttifâk ol gün sefâ'in-i şâhî lîmûnlar içinde fâriğü'l-bâl deryâya lenger irsâl idüp ol mağzûller tarafından kudûme ihtimâl ve hücûma mecâl yok fehm itmişlerdi. Bu fırsatla ol erbâb-ı küfr ü fesâd beş pâre kadırğayı yarağ u zâd ile memlû idüp topcı ve tüfekci ve zenberekci 'afârît ve hûnî ve tûnî yırtıcı bir miğdâr itlerle taldurup kuvvet-i rûzgâr ile hişârûñ üzerine şaldılar. Kemîn-i lîmûnda olan ğâziler bu hâle ba'de zamânin

⁴¹ hergiz Mİ: -H

⁴² "Ve kılıçlar boyunlarla oynasır."

⁴³ "Ve bacak bacağa dolaşır." *Kur'ân-ı Kerîm*, Kıyâmet, 75/29.

⁴⁴ şunasın M: asamavnas İH

⁴⁵ Ve bu sürûrla Mİ: -H

⁴⁶ kulûb-ı mü'minînde Mİ: -H

⁴⁷ ğâziler yol bula Mİ: ğâzilere yol ola H

⁴⁸ altına Mİ: -H

⁴⁹ itmedi Mİ: bulmadı H

⁵⁰ günü yevmü'l-işneyne Mİ: -H

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/21 Fall 2016

vâkıf ve ğafletlerine müte'essif olup bir niçe pâre geminüñ lengerin aldılar, yelken açup ve kuş gibi uçup birinüñ yolına arķuru girdiler. Çün ki melâ'în bu emri gördiler, hilâf-ı semt-i murâda yüz urdılar, lâkin dört pâresi riyâh-ı şedide ve mesâfe-i ba'ide kuvvetiyle varup hisâra mülhâķ oldılar. Bu kaẓiyyenüñ vukû'ı kalb-i mü'minîne muhkem inkisâr ve zamîr-i Müslimîne tamâm ğubâr şaldı.⁵¹ Kal'anuñ fetħinden hâtırlarına ye's-i küllî geldi. Şöyle ki erbâb-ı fikret ve aşhâb-ı tecrûbet fetħüñ imtinâ'ına hüküm idüp eyitdiler, min ba'd re'y-i kal'a-güşây hayâl-i fâsîd ve tertîb-i esbâb-ı kıtâl bâzâr-ı kâsiddür ve hâtırlarına getürmediler ki وَمَا وَلَا تَيَّاسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيَّاسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ⁵² Ve bunu fikir itmediler ki الْكَافِرُونَ⁵³

Çün kim ğuzâtuñ kulübında kal'anuñ 'adem-i istihlâşı muķarrer ve mücâhidînüñ fu'adında hişâruñ istifâhı hilâf-ı muķadder fehmi olındı, eyitdiler: Çün kim âhirü'l-emr mehmûm u maġmûm mürâca'at olunur, bârî bir def'a kal'a üzerine hüm-ı hücum ile cür'et idelüm. Bî-icâzet-i sultânî hemân bu ilhâm-ı Rabbânî birle vaķt-i 'aşrdı ki râyât-ı fetħ ü naşrı yörüdüp kal'a üzerine depindiler. Pes وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ⁵⁴ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ⁵⁵ mâverâsından cemâl-i الْعَالِيُونَ⁵⁶ zâhir olup anı gördük⁵⁷ ki ğâzîler, ol enyâb-ı kilâb gibi olmış dîvâruñ aħcârına himmet-i ezfârıla teşebbüs idüp biribiri ardınca mürçeveş [M224a] hurûca⁵⁸ başladılar ve ol sūr-ı felek-burûca kemendler atup 'ankebütvâr her tarafdan 'urûca kaşd eylediler ve yir yir âsumân-pâye nerdbânlar urup ol kulle-i semâ-sâye üzere aġdurdılar ve ol 'amîķ hendekler mü'minîne şâh-râh ve⁵⁹ ol sedîd sedler Müslimîne maħâll-i penâh oldı. Güyâ ki mevķıf-ı 'Arafât veyâ 'arşa-i 'Araşât idi ki izdiħâm-ı enâmdan iķdâm 'ale'l-iķdâm 'âbid ü 'âşî amîħte ve dâñâ vü kâşî biribirine âviħte⁶⁰ olmuşdı. Olaydı ki a'lâm-ı İslâm her kullenüñ kellesine râyet-i şubħ-ı şâdıķ gibi naşb oldı ve küffâr u füccârüñ nihâd-ı muzlimleri ru'b u hirâsıla töldı. Bu deñlü hâricden imdâd u naşîr ve a'vân u zâhîr gelmişken ğirü başîretleri bağlandı ve ciġerleri taġlandı. Ne mecâl-i kârzâr ve ne ihtimâl-i firâr, eñü yañu ve 'âlem ğözlerine ķarañu oldı.

Ve'l-hâşıl burc u bârû üstine Müslimînden on, on beş kimesne ħurûc itmemişdi ki küffârüñ cem'î müteferriķ ve zehreleri mütemezziķ düşdi ve tabl-hâne-i ħusrev ve âyîn ü nây-ı rüyîn kal'a altında feryâd u enîn eyleyüp hemân-dem gül-bâñ-ı Muħammedî ve nübüvvet-i Aħmedî hişâr üstinde okındı. Şan ol merede-i murdâr ve fecere-i füccârüñ kulüb-ı maġlûbına mîsmâr-ı bevâr veyâ tîr-i merg-âşâr tōķındı ve yâħud hâtif-i ğayb يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا⁶¹ şadâsın sem'ini cem'lerine irişdürdi ki hemân-dem her biri kaķup âşüfte vü ħayrân ve deng ü bî-cân büyütına girdiler ve ķapuların bağlayup mümâna'a ve müdâfa'a gösterdiler. Ammâ eyne'l-ħalâş ve eyne'l-meferr ve eyne'l-menâş eyne'l-

⁵¹ şaldı Mİ: virdi H

⁵² "Yardım ancak Allah katındadır." *Kur'an-ı Kerîm*, Âl-i İmrân, 3/126.

⁵³ "Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez." *Kur'an-ı Kerîm*, Yûsuf, 12/87.

⁵⁴ "Müminlere yardım etmek de bize düşer." *Kur'an-ı Kerîm*, Rûm, 30/47.

⁵⁵ "Biz iyi davrananları işte böyle mükâfatlandırırız." *Kur'an-ı Kerîm*, En'âm, 6/84.

⁵⁶ "... üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır." *Kur'an-ı Kerîm*, Mâ'ide, 5/56.

⁵⁷ gördük Mİ: gördiler H

⁵⁸ hurûca Mİ: ħurûşa H

⁵⁹ ve Mİ: oldı ve H

⁶⁰ ve dâñâ vü kâşî biribirine âviħte İH: -M

⁶¹ "Ey karıncalar! Yuvalarınıza ğirin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin!" *Kur'an-ı Kerîm*, Neml, 27/18.

Turkish Studies

mağarr, pes sipāh-ı zafer-penāh الله مِنْ أَمْرِ الْيَوْمِ مِنْ أَعَصِمَ الْيَوْمِ⁶² diyüp ve zümre-i mücāhidīn أَيَّمَا نِيدَامَا⁶³ nidāsını mele²-i a'lāya irişdürüp süyüf-ı ābdārıla ol münāfıqlaruñ içine girdiler. Şu'ban-ı Mūsā, sihr-i şehereye itdügi gibi ekşer horyadını tarfetü'l-'ayn içinde tıg-ı hün-hvāra yidürdiler ve bir niçesini esir-i bend ü belā ve giriftār-ı kayd u 'anā itdiler. Nisvānını eyāmā ve şıbyānını yetāmā idüp bī-ḥadd nehb ü gāret ve tārāc u ḥasāret eylediler. Ğanā'im-i bī-kerān ile muğtenem ve fütüh-ı bī-pāyān ile şād u ḥurrem oldılar. Ol gice şabāḥa dek emvāl-i mütekāşire ve esbāb-ı mütevāfire taşınmağda oldı. [M224b] Her 'aciz-i bī-ser ü pā bir nigār-ı sīm-sīmānuñ vaşlı

dāmānına dest-res buldı⁶⁴ ve çün bu āvāze-i kahr-ı Şamedānī ve gül-bāng-ı fetḥ-i sulṭānī sār kılā' u biḳā'da olan tuğāt-ı bed-girdār ve küffār-ı bī-hencāruñ sem'ine irdi, sem'an ve tā'aten diyüp yarındası Avarin nām ḳal'anuñ ve berisi gün Ḳoron nām ḥiřāruñ⁶⁵ mefātih-i ebvābını ḥāk-pāy-ı kīmyā-sāy-ı pādīşāḥa 'arz kıldılar. Zabt u ḳabz olunup her birine ḥafaza vü dizdār naşb olundu ve me'ābid-i küfr ü eşnāmı mesācid-i dīn-i İslām kılandı. Egerçi kim pādīşāhumuzuñ salṭanat-ı ḳāhire ve siyādet-i bāhire ve kemāl-i iḳtidār ve leşker-i encüm-şümārına nisbet anuñ gibi ḳal'anuñ fetḥi ne cüz'idür, ammā bu metānet ü menā'at-ı mu'ayyen ve 'alāmāt-ı fetḥ ü zafer ğayr-ı mübeyyen iken bu resme yüsür ü suhūletle cebren ve ḳahran ḳal'a fetḥ itmek, selāṭin-i sālifeden bir pādīşāḥa ma'lüm degüldür ki müyesser ü muḳadder olmuş ola.

Hikāyet iderler ki ol gün ki yürüyüş oldı, Müsliminden on üç, on dört kimesne hemān sa'ādet-i şehādete irişdi ve üserā-yı küffārdan ḥadd-i iştihāra irdi ki ol atlarla deñiz yüzinden geçüp ḳal'a üzerine çıḳup ve ḳanatlarıyla uçup burclar üstine ḳonan Türkleri bize gösterüñ dirlerdi ve şöyle zu'm iderlermiş ki ol tā'ife ehl-i İslām'ın sāḥirleriydi. Pes ma'lümdür ki ḥilāf-ı 'ādet olan bu 'azīm mevhibet ol Sulṭānū'l-enbiyā ve burhānū'l-aşfiyānuñ عليه من التحيات الحمد لله على⁶⁶ şevāhid-i risāletinden ve delā'il-i nübüvvetindendür. دين الاسلام والصلوة على سيدنا محمد خير الانام⁶⁷ Ve ḥaḳīr ol vaḳt bu ḳıṭ'ayı ol fetḥ-i mübīnūñ tāriḥinde dimişdüm:

Ḳıṭ'a:

Çün şeh-i 'ālī-'alem ḥusrev-i gerdün-ḥaşem⁶⁸

'Azm idüben Mora'ya itdi Fireng ile ceng

Aldı Moton ḳal'asın cebr ile vü ḳahr ile

Ḳıldı zemīn şafḥasın hün-ı 'adū lāle-reng

⁶² "Bugün Allah'ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur." *Kur'ân-ı Kerīm*, Hūd, 11/43.

⁶³ "Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır." *Kur'ân-ı Kerīm*, Nisâ, 4/78.

⁶⁴ Her 'aciz bī-ser ü pā bir nigār-ı sīm-sīmānuñ vaşlı dāmānına dest-res buldı Mİ : Her 'aciz bir serv-i semen-sīmānuñ vaşlı dāmānına dest-res buldı H

⁶⁵ ḥiřāruñ Mİ: ḳal'anuñ H

⁶⁶ "En güzeliyle tahiyāt (selāmlar) ve en üstünleriyle teslimat (selāmlamalar) ona olsun."

⁶⁷ "İslām dini (yle şereflendirdiği) için Allah'a hamd ve yaratılmışların en hayırlısı olan efendimiz Muhammed'e salāt olsun!"

⁶⁸ Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

Virdi Avarin boyun bildi bu aḥvâli çün
 İtdi itâ'at Ḳoron işidicek bî-direng
 Mülhem olup⁶⁹ Lâmi'î Ḥaḳ kıbelinden hemân⁷⁰
 Dil didi târîḥini *feth-i bilâdü'l-fireng**

KAYNAKÇA

- Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*, (Haz. Filiz Kılıç), Suna ve İnan Kıraç Vakfı, 3 C., İstanbul 2010.
- Ayan, Gönül, "Lâmi'î Çelebi'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 1994, S. 1, Yıl. 1, s. 43-65.
- Burmaoğlu, Hamit Bilen, *Lâmi'î Çelebi Divanı (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi (Yayımlanmamış Dr. Tezi), Erzurum 1983.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Matba'a-i Âmire, İstanbul 1333, C. I-II.
- , *Osmanlı Müellifleri*, Matba'a-i Âmire, İstanbul 1342, C. III.
- Erdoğan, Naim (Terc.), *Büyük Hadis Külliyyatı Cem'u'l-fevâid*, 3 C., İz Yayınları, İstanbul 2012.
- Esir, Hasan Ali, "Lâmi'î Çelebi'nin Münşeât'ının Giriş Bölümünde Lâmi'î Çelebi İle İlgili Bilgiler", *Turkish Studies*, Volume 8, Fall 2013, s. 103-111.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlânâ Müzesi Yazmaları Kataloğu*, C. 2, TTK Basımevi, Ankara 1971.
- İsen, Mustafa, *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, AKM Yayınları, Ankara 1994.
- Karahan, Abdülkadir, "Lâmi'î", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul 1993, s. 10-15.
- Kemikli, Bilal; Eroğlu, Süleyman, *Bursalı Lâmi'î Çelebi ve Dönemi*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2011.
- Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şuarâ I-II*, (Haz. İbrahim Kutluk), TTK Basımevi, Ankara 1989.
- Kiel, Machiel, "Modon", *DİA*, Ankara 2005, C. 30, s. 222-224.
- Kocatürk, Vasfi Mahir, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1970.
- Kut, Günay, "Lâmi'î Çelebi", *DİA*, C. 27, Ankara 2003, s. 96-97.
- Lâmi'î Çelebi, *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi*, Ankara Millî Kütüphane, Yazma Nu: 686.
- , *Feth-nâme-i Kal'a-i Moton*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Nu: 2465.
- Latîfi, *Tezkiretü's-şua'arâ ve Tabsıratü'n-nuzamâ*, (Haz. Rıdvan Canım), AKMB Yayınları, Ankara 2000.

⁶⁹ olup Mİ: oldı H

⁷⁰ Son iki mısradaki vezin aksamaktadır.

* فتح بلاد الفرنك = H. 906 - M. 1499/1500.

- Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku 'ş-Şakâ'ik*, (Tıpkıbasım: Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, (Haz. Nuri Akbayan), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C. III.
- Öztürk, Erdem Can, *Lâmi'î Çelebi'nin Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi (İnceleme-Tenkitletli Metin-Dizin)*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2015.
- , "Molla Câmî'den Kaynaklarda Zikredilmeyen Bir Tercüme: İbrahim İbn Hızır Es-Sirozî'nin 'Alâ'imü'n-nübüvve'si", *Sûfî Araştırmaları-Sûfî Studies*, C. 6, S. 11, Kış 2015, s. 15-30.
- Sehî Beg, *Heşt Bihişt*, (Tıpkıbasım: Günay Kut), Harvard University Printing Office, Harvard 1978.
- Tuman, M. Nâil, *Tuhfe-i Nâilî*, (Tıpkıbasım: M. Tatçı-C. Kurnaz) Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001, C. I-II.
- Yılmaz, Mehmet, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Öztürk, E.C. (2016). "Lâmi'î Çelebi'nin Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi'ne İlâveleri ve Moton Kalesi Fetih-nâmesi / Lâmi'î Çelebi's Additions to Shawahid Al-Nubuwwah Translation and Fath-name of Methoni Castle", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/21 Fall 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10107>, p. 313-338.